

ИЗВЕШТАЈ КОНФЕРЕНЦИЈЕ

РЕПАРАЦИЈЕ ЗА СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ ПОВЕЗАНО СА СУКОБИМА: ЛЕКЦИЈЕ СА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

ЗАХВАЛЕ

Израду ове публикације омогућиле су многе особе, укључујући и излагаче и учеснике дводневне Конференције о репарацијама за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима. Конференција је одржана 8. и 9. јуна 2016. године на планини Јахорини у близини Сарајева, у Босни и Херцеговини, а организовали су је UN Women, Канцеларија високог комесара за људска права (ОНСНР) и канцеларија Међународне организације за миграције у Босни и Херцеговини. Посебно захваљујемо колегама и партнерима који су значајно допринијели изради публикације својим коментарима на нацрт документа: Аида Скендерагић (IOM), Alison Davidian (UN Women, сједиште), Амна Мухаремовић (UN Women, БиХ), Flora Macula (UN Women, Косово), Гордана Земуновић (IOM), Игор Цветковски (IOM), Jasmina Para Stubbs (UNDP), Јелена Миловановић (UN Women, Србија), Клаудиа Куљух (IOM), Лејла Мамут (UN Women, БиХ), Margherita Vismara (UNDP), Megan Manion (UN Women, сједиште), Милана Рикановић (UN Women, Србија), Nita Gojani (UN Women, Косово), Prakirti Nangia (UN Women, сједиште), Реља Радосављевић (Фонд за хуманитарно право, Србија), Ruben Brouwer (ОНСНР), Sabine Freizer (UN Women, Регионална канцеларија за Европу и Централну Азију), Siobhan Hobbs (UN Women, Косово), Викторија Ружичић - Токић (UN Women БиХ). Захвале упућујемо и цијењеним панелистима који су говорили на Конференцији, а посебно захваљујемо свима који су присуствовали Конференцији и подијелили своја искуства.

Ставови, анализе и препоруке садржане у овој публикацији припадају аутору(има) и не одражавају нужно ставове UN Women, Уједињених нација, или било које с њима повезане организације.

Аутор: Natasha Lamoreux (UN Women)
Уредник: Leigh Pasqual
Дизајн: Krenar Basha
Штампа: NIGHT Design

©2017 UN Women
Сва права придржана

ИЗВЕШТАЈ КОНФЕРЕНЦИЈЕ

РЕПАРАЦИЈЕ ЗА СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ ПОВЕЗАНО СА СУКОБИМА: ЛЕКЦИЈЕ СА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

UN WOMEN
Јахорина – Сарајево, 2016

САДРЖАЈ

УВОД	6
Историјат и контекст	8
Различити програми репарација: Приоритети и анализа	9
Водећи принципи	10
Западни Балкан као лабораторија за питања репарација	20
Добре праксе у области репарација	20
ЗАКОНИ О РЕПАРАЦИЈАМА ЗА СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ ПОВЕЗАНО СА СУКОБИМА НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ	21
Изазови у поступцима репарација	32
Нови начини промишљања репарација: препоруке за кључне актере	34
Приликом осмишљавања родно осјетљивих програма репарације и израде родно одговорних закона:	35
Дестигматизација сексуалног насиља повезаног са сукобима у заједницама:	35
Ангажовање цивилног друштва, укључујући здравствене раднике, медије, итд:	35
Поновно успостављање самосталног дјеловања преживјелих:	36
Рјешавање вишеструких потреба преживјелих:	36
Осмишљавање регионалних приступа:	37
Успостављање базе доказа за правду:	37
ЗАКЉУЧАК	38
РЕФЕРЕНЦЕ	40

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

БиХ	Босна и Херцеговина
CRSV	сексуално насиље повезано са сукобима
ОЦД	организација цивилног друштва
DDR	разоружање, демобилизација и реинтеграција
GBV	родно засновано насиље
ГН	Смјернице Генералног секретара о репарацијама за сексуално насиље повезано са сукобима
ICC	Међународни кривични суд
IDP	интерно расељено лице
INGO	међународне НВО
IOM	Међународна организација за миграције
HBO	невладина организација
ОНСНР	Канцеларија високог комесара за људска права
РС	Република Српска
СФРЈ	Социјалистичка Федеративна Република Југославија
SGBV	сексуално и родно засновано насиље
SSR	реформа сектора безбједности
SV	сексуално насиље
UNDP	Развојни програм Уједињених нација
UNFPA	Популациони фонд Уједињених нација
VAW	насиље над женама
WPS	Жене, мир и безбједност

УВОД

Сексуално насиље је дубоко укоријењено у родно заснованој дискриминацији. Сврха ове врсте насиља, које је поспјешено стереотипима о родним улогама, јесте покоравање и понижавање жртве. Стигма која прати сексуално насиље произилази из већ постојеће родно засноване дискриминације и ставља жртве у положај цјеложивотне беспомоћности и маргинализације. Сексуално и родно засновано насиље често се користи као оружје у ратним сукобима¹. Жене и мушкарци који преживе непосредне посљедице тог насиља касније у свом животу суочавају се са дуготрајним траумама и несигурношћу, економски и социјално су ослабљени и морају се носити са различитим проблемима у остваривању правде и дјелотворног правног лијека на који имају право. У таквим ситуацијама преживјелима² је тешко поновно успоставити везу са својим породицама, пријатељима и заједницама, а у том настојању наилазе и на различите препреке.

Додатне препреке на које преживјели наилазе у процесу остваривања правде доприносе затвореном кругу некажњивости и друштвене неприхваћености. Репарације имају потенцијал за разбијање тог круга и помоћ преживјелима да превладају структуре неравноправности и дискриминације које га одржавају. Репарацијама се настоје ријешити посљедице сексуалног и родно заснованог насиља са којима се преживјели суочавају, повратити њихов осјећај дигнитета и остварене правде те помоћи у отклањању укоријењених образаца родно засноване дискриминације.

У неколико Резолуција Савјета безбједности Уједињених нација о женама, миру и безбједности (WPS) наглашава се неопходност заштите свих који живе у сукобом погођеним подручјима од сексуалног насиља и пружања подршке и репарације преживјелима³. Позив на дјеловање кроз наведене резолуције Савјета безбједности формализовани су 2014. године кроз Смјернице генералног секретара о репарацијама за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима⁴ (Смјернице), које садрже јасне препоруке о даљњим корацима у изради репарација за преживјеле. У свом извјештају Савјету безбједности Уједињених нација о WPS 2016. године, тадашњи генерални секретар Уједињених

нација Ван Ки Моон навео је примјере у којима су одредбе о репарацијама обухваћене мировним споразумима (Колумбија, Мали, Мијанмар и Јужни Судан), истичући да је широко распрострањено сексуално насиље стварност која уништава саму срж друштва током и након сукоба. Такође се осврнуо на свој најскорији извјештај о сексуалном насиљу повезаном са сукобима⁵, скренувши пажњу Савјета на 19 забрињавајућих ситуација и ажурирану листу 48 страна за које се може оправдано сумњати да су починиле силовање и друге врсте сексуалног насиља у оружаним сукобима, односно да су одговорне за обрасце таквог понашања.

Сексуално насиље повезано са сукобима (CRSV) је стална пошаст која је и даље присутна у већини сукоба. Све више прераста како у ратно средство тако и у тактику насилног екстремизма. Данас је општеприхваћено да се сексуално насиље може квалификовати као ратни злочин, злочин против човјечности или дјело геноцида. Ова суморна стварност додатно наглашава важност дјеловања не само у спречавању сексуалног насиља, већ и у спровођењу програма репарације у корист преживјелих, њихових породица и заједница у складу са Смјерницама.

Сексуално насиље се систематски користило у оружаним сукобима у бившој Југославији.

1 Родно засновано насиље обухвата свако штетно поступање усмјерено против појединца или групе само због њиховог пола. Може подразумевати сексуално насиље, насиље у породици, трговину људима, насилни/рани брак и штетне традиционалне обичаје

2 У овом извјештају појам 'преживјели' најчешће се односи на жене и мушкарце који су били подвргнути сексуалном насиљу повезаном са сукобима. Појам преживјели се радије користи од појма жртва или неког другог појма који може имати обесхрабрујући ефекат на преживјеле и који не одражава на најбољи начин све стечене способности и снагу преживјелих.

3 Резолуције Вијећа сигурности Уједињених нација 1820 (2008.), 1888 (2009.), 1960 (2010.), и 2106 (2013.) баве се искључиво сексуалним насиљем повезаним са сукобима.

4 Уједињене нације (2014.). Смјернице генералног секретара: Репарације за сексуално насиље повезано са сукобима, јуни. <http://www.ohchr.org/Documents/Press/GuidanceNoteReparationsJune-2014.pdf>

5 Уједињене нације (2016.). Извјештај генералног секретара о сексуалном насиљу повезаном са сукобима. C/2016/361. Доступно на: https://unama.unmissions.org/sites/default/files/20042016_report_of_the_secretary-general_on_conflict-related_sexual_violence.pdf.

Тек сада, двије деценије након окончања сукоба, владе региона предузимају свеобухватне активности, у сарадњи са цивилним друштвом и преживјелима, у циљу спровођења програма свеобухватних и потпуних репарација. Организације жена, групе које дјелују у заједници и преживјели неуморно су радили пуне двије деценије на креирању механизма подршке и заговарању њихових права пред институцијама правде на државном, регионалном и међународном нивоу. Владе коначно започињу с реализацијом својих законских обавеза у пружању дјелотворних правних лијекова, укључујући репарације за преживјеле попут једнократне финансијске помоћи, мјесечних накнада, приступа здравственим услугама и програмима социјалне помоћи.

Актери цивилног друштва и стручна лица попут здравствених радника, психолога и правника чинили су снаге 'првог одговора' у пружању хитне подршке преживјелима и прије окончања сукоба деведесетих година прошлог вијека. То дјеловање прерасло је у дугорочну подршку и заговарање. Напредак остварен репарацијама на подручју Балкана не би био могућ без одрживог, преданог и професионалног рада ових кључних актера.

Искуства земаља Западног Балкана су данас посебно значајна за земље погођене сукобима и земље у којима траје рат. Искуства су показала велику корист координираних рјешења утемељених на трансформационим, родно осјетљивим и приступима усмјереним на преживјеле, укључујући при том и приступе у кривично-правном систему, као и комплементарне и уравнотежене поступке који стављају мањи терет доказивања на преживјеле и подразумевају једноставнија, временски мање захтјевна и економичнија појављивања пред судом. За преживјеле је пуно лашке ако њихово свједочење у доброј вољи разматра комисија за оцјену коју чине стручна лица. Комисија за оцјену је у позицији да одобри репарације примјењујући блажи стандард доказивања који на одговарајући начин уважава контекст, реалност ситуације и врсту доказа за које је изгледно да их жртве могу прибавити односно презентовати у контексту сукоба.

Историјат и контекст

Овај извјештај је резултат дводневне конференције о репарацијама за жртве сексуалног насиља повезаног са сукобима. Конференција је одржана од 8. до 9. јуна 2016. године на планини Јахорини у близини Сарајева, у Босни и Херцеговини у организацији UN Women, Канцеларије високог комесара за људска права (OHCHR) и Канцеларије Међународне организације за миграције (IOM) у Босни и Херцеговини. Сврха конференције било је пето и коначно представљање Смјерница генералног секретара Уједињених нација о репарацијама за сексуално насиље повезано са сукобима и разматрање примјене препорука садржаних у Смјерницама у земљама Западног Балкана и ширег региона⁶. Током конференције о успјеху програма репарације, недостацима, добрим праксама и наученим лекцијама дискутовали су представници цивилног друштва, органа власти, експерти из међународних организација, заговорачи и саме преживјеле.

Смјернице генералног секретара о репарацијама за сексуално насиље повезано са сукобима су објављене у јуну 2014. године као резултат заједничког рада UN Women и OHCHR од децембра 2010. године када су ове двије агенције добиле задатак од стране Комитета за политике генералног секретара да израде наведене смјернице након опсежног мапирања активности УН агенција и других актера у овој области. Смјернице садрже препоруке у вези са политикама и оперативним радом агенција УН-а у осигурању репарација за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима, те активностима на заговарању и/или подршци у изради, спровођењу, праћењу и евалуацији програма репарације. Смјернице надопуњују остале механизме и смјернице УН-а и чине дио свеобухватног пакета који служи агенцијама УН-а у изради програма и нормативних оквира за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима. Смјерницама се настоји обезбиједити информисан, систематски ангажман УН-а кроз обраду општих принципа добре праксе у области репарација.

Смјернице се заснивају на осам водећих принципа који су детаљније описани у даљњем тексту.

Премда је већина случајева сексуалног насиља повезаног са сукобима на Западном Балкану почињена прије 20 година, тек

су у протеклих неколико година усвојени закони за које се може рећи да су усклађени са принципима Смјерница, укључујући већи приступ правди за преживјеле и омогућавање отклањања неких од најтежих економских и социјалних посљедица насиља. Од наведених закона издвајамо сљедеће:

- У Хрватској је 2015. године усвојен Закон о правима жртава сексуалног насиља за вријеме оружане агресије на Републику Хрватску у Домовинском рату који предвиђа новчану накнаду за обештећење преживјелих.

- Косово је 2016. године донијело закон и подзаконске акте који предвиђају различите бенефиције за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима. Тренутно се ради на формирању комисије за разматрање захтјева преживјелих.

- Недавно су у Босни и Херцеговини остварене двије побједи у предметима против бивших припадника војске који су осуђени на казну затвора за силовање. Суд је у тим предметима одредио обештећење преживјелима. Такође, тамошње власти су препознале потребу системског приступа репарацијама па су усвојене измјене и допуне закона у Федерацији БиХ који су сада повољнији за преживјеле.

- Нови закон у фази израде у Републици Српској који се бави жртвама тортуре по први пут ће обухватити и преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима.

- Иако је у Србији и даље на снази првобитни Закон о правима цивилних инвалида рата, који још увијек директно не признаје категорије преживјелих сексуалног насиља повезаног са сукобима, предузимају се активности ка неопходним измјенама и допунама овог закона како би се преживјелима признало право на правни лијек.

У извјештају су у основним цртама представљени механизми репарација доступни у 2016. години. Извјештај може послужити лицима која раде на овој проблематици у другим контекстима сукоба, укључујући Украјину, Турску и Кипар (који су имали неколико представника на конференцији), као и друге дијелове свијета. Конференција је учесницима и преживјелима омогућила квалитетну размјену искустава, информација, идеја и добрих пракси у вези са успјесима и изазовима с којима се суочавају на захтјевном путу ка осигурању репарација.

6 Смјернице су прво представљене у Лондону, а затим у New Yorkу, Гуатемали и почетком јуна 2016. у Тунису

Доста се говорило о томе како се репарације могу боље осмислити.⁷

Међу учесницима Конференције налазили су се представници цивилног друштва, министарстава и владиних тијела из Босне и Херцеговине⁸, Хрватске, Косова⁹ и Србије. Представници Кипра, Турске, Уједињеног Краљевства и Украјине су такође присуствовали конференцији, као и експерти из главне канцеларије UN Women, Регионалне канцеларије за Европу и Централну Азију (ЕЦА) и њихових теренских канцеларија, те главне канцеларије UNDP, IOM, UNFPA и OHCHR и њихових теренских канцеларија.

Различити програми репарација: Приоритети и анализа

Репарације су мјере којима се настоји 'исправити' или накнадити почињена штета, нарочито када се ради о систематским кршењима људских права која су обично повезана са периодима сукоба или репресије (то сутешка и озбиљна кршења међународних људских права и хуманитарног права, а не спорадична кршења која се такође дешавају прије, током или након сукоба).

Репарације, које представљају мјеру за остваривање правде, ресурсе за опоравак и промоцију равноправности, један су од најразвијенијих механизма усмјерености на жртве. Међутим, такође су и најскромније финансиране.

У Смјерницама је наглашен потенцијал репарација да трансформишу животе, као и потреба да репарације, укључујући њихове модалитете, буду родно осјетљиве и усмјерене на преживјеле. Учешће преживјелих је кључно у обезбјеђивању приступачних користи, које су дјелотворне и равноправне. Критеријуми и процедуре за остваривање права на репарације и обезбјеђивање репарација морају бити родно осјетљиви. Репарације се осмишљавају узимајући у обзир родно засновану природу штете која је нанесена преживјелим, укључујући стигматизацију и социјалну искљученост. Настојећи да буду трансформационе, репарације треба, тамо гдје је то могуће, да помогну у превазилажењу структуралних и системских подређености и дискриминације.

Државе имају законску обавезу у складу

са међународним правом да жртвама обезбиједи приступ правном лијеку и репарацијама. Међународно право предвиђа различите модалитете репарација за претрпљену штету и неправду учињену преживјелима. Репарација може подразумевати реституцију, компензацију, задовољштину, рехабилитацију и гаранцију непонављања. Сваки облик репарације има свој специфичан утицај и циљ и може да утиче на начин на који ће се средства за преживјеле издвајати из програма репарација. Често су присутни оправдани разлози због којих одређени број преживјелих даје предност једном облику репарација над другим. Свеобухватни програми који су комбинација индивидуалних, колективних, материјалних и симболичних бенефиција поспјешују дјелотворност обештећења за већи број преживјелих. У Смјерницама је обрађено пет примарних модалитета за пружање репарација. Према сваком модалитету може самостално да осигура помоћ преживјелима, они су дизајнирани за свеобухватну примјену. Другим ријечима, различите модалитете репарација не треба посматрати појединачно, већ заједно када год је то могуће и примјерено.

Реституција: Мјере реституције имају за циљ „вратити [преживјелог у] у ситуацију која је претходила тешком кршењу¹⁰.“ На примјер, репарације засноване на реституцији могу подразумевати: поврат слободе, уживања људских права, идентитета, породичног живота и држављанства, повратак у мјесто пребивалишта, повратак на радно мјесто и поврат имовине.

Циљ реституције у случају сексуалног насиља у смислу повратка појединца у пређашње стање може да представља проблем јер је положај жена и прије сукоба био системски неповољан. Сексуално насиље током рата је резултат структуралних родних неравноправности и вишеструких, прожимајућих облика дискриминације који су постојали и у мирнодопском периоду и могу да се посматрају и као наставак, односно кулминација родно заснованог насиља које су жене трпјеле и прије избијања сукоба.

⁷ Од одржавања овог скупа у јуну 2016. године нова влада је смијенила неколико чланова стручног Повјеренства за жртве сексуалног насиља у Хрватској.

⁸ Укључујући представнике институција на нивоу Босне и Херцеговине, Републике Српске и Брчко Дистрикта, те Федерације БиХ.

⁹ Свако спомињање Косова треба тумачити у складу са Резолуцијом Вијећа сигурности УН-а 1244 (1999).

¹⁰ ОХЦХР (2005.). Основни принципи и смјернице за остваривање права на правни лијек и репарације жртва тешких кршења међународног права за заштиту људских права и озбиљних кршења међународног хуманитарног права. Доступно на: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx>

Поред тога, сексуално и родно засновано насиље током сукоба често се наставља и након окончања сукоба, што је евидентно из повећане стопе пријављених случајева силовања, насиља у породици и других облика родно заснованог насиља. Програми репарација који су усмјерени само на поврат појединца у његово стање прије сукоба могу стога да произведу негативан ефекат институционализацијом родно заснованог насиља и насиља над женама у постконфликтном периоду¹¹. Сексуално насиље током сукоба засигурно погађа и мушкарце и дјечаке, тако да репарацијама треба обухватити све особе које су претрпјеле овај вид насиља. Дјевојчице и жене су ипак, у односу на друге, диспропорционално погођене родно заснованим и сексуалним насиљем у контексту сукоба.

Компензација: Репарације се односе на компензацију „сваке економски процјењиве штете примјерено и пропорционално тежини кршења и околностима сваког случаја.“¹² Штета подразумијева физичку или душевну повреду, изгубљене могућности, материјалну штету и губитак зараде, моралну штету, судске трошкове, те трошкове медицинских, психолошких и социјалних услуга. Приликом одређивања компензације за наведену штету треба избјећи поспјешивање постојећих стереотипа и културолошких норми на штету жртава. Због тога је важно пажљиво утврдити штету коју треба надокнадити, те размотрити на који начин се компензацијом исправља штета нанесена жртвама сексуалног насиља повезаног са сукобима.¹³

Рехабилитација: Право на рехабилитацију подразумијева приступ медицинским, психолошким и социјалним услугама и правној помоћи. У постконфликтном периоду, међутим, често нема инфраструктуре која би осигурала приступ репарацији у облику рехабилитације јер су објекти уништени или тешко оштећени током рата. Како је образложено у даљњем тексту, инфраструктура и изградња објеката након сукоба представља кључну област за ангажман развојних актера и сарадњу са њима. У заједницама у којима су сукоби тек окончани често нема довољно квалификованих стручних лица за пружање медицинских, психолошких и социјалних

услуга. Врло је изгледно да ће и већини расположивих стручних лица бити потребна изградња капацитета и едукација у циљу сензибилизације како би могли да пружају услуге преживјелима сексуалног насиља повезаног са сукобима без да их излажу поновној трауматизацији или стигматизацији. У том контексту такође је значајан ангажман развојних и међународних актера, имајући у виду при том да међународна сарадња и помоћ не смију бити замјена за улогу државе у осигурању репарација, што подразумијева и прихватање одговорности за кршења и издвајање финансијских и институционалних капацитета за накнаду штете.

Задовољштина: Задовољштина подразумијева разноврсне мјере укључујући: престанак кршења људских права, комисије за утврђивање истине или друге механизме, трагање за несталим, ексхумацију и сахрану посмртних остатака, судске и управне санкције, јавно извињење, комеморацију и подизање споменика. Ангажман и разумно учешће преживјелих кључно је за све фазе спровођења наведених мјера, од идејног рјешења, концепта, до спровођења, праћења и евалуације. Мјере задовољштине врло лако могу прерасти у бесмислене гесте те нанијети штету, односно поспјешити штетне стереотипе ако недостаје учешће оних којима су те мјере намијењене и без адекватног разумијевања културолошког контекста у којем се мјере осигуравају. Мјере задовољштине морају да буду усклађене са принципима родне равноправности.¹⁴

Гаранција непонављања: Гаранција непонављања представља једну од најважнијих мјера репарације за преживјеле, њихове породице, те одрживост мира и транзиције. Мјере које гарантују непонављање представљају приоритет за неке преживјеле у односу на физичку, емотивну или финансијску добробит, јер се тим мјерама гарантује да њихова дјеца и унуци неће доживјети трауме које су они проживјели ако поновно дође до сукоба.

Наведене мјере могу да се односе на реформе којима се спречава будуће кршење, попут успостављања цивилне контроле над војним и безбједносним снагама, јачања независног правосуђа и владавине права, заштите државних службеника и лица која се баве

11 Уједињене нације (2015.). Извјештај Савјетодавне групе експерата за 2015. годину, Преглед УН-ове архитектуре за изградњу мира, пасус 54. Доступно на : <http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/150630%20Report%20of%20the%20AGE%20on%20the%202015%20Peacebuilding%20Review%20FINAL.pdf>

12 ОНСНР (2015.). Основни принципи и смјернице за остваривање права на правни лијек и репарације жртава тешких кршења међународног права за заштиту људских права и озбиљних кршења међународног хуманитарног права

13 Уједињене нације (2014.). Смјернице Генералног секретара: Репарације за сексуално насиље повезано за сукобима, јуни. стр. 16. Доступно на: <http://www.ohchr.org/Documents/Press/GuidanceNoteReparationsJune-2014.pdf>

14 Уједињене нације (2014.). Смјернице генералног секретара: Репарације за сексуално насиље повезано за сукобима, јуни. Стр. 18. Доступно на: <http://www.ohchr.org/Documents/Press/GuidanceNoteReparationsJune-2014.pdf>

људским правима, законодавних реформи, промоције стандарда људских права, те успостављања механизма за спречавање, праћење и рјешавање социјалних сукоба.

Водећи принципи

Знамо да се сексуално насиље дешава прије, током и након сукоба. Ако желимо одступити од устаљених пракси, треба да почнемо размишљати о облицима репарације у контексту трансформације и њиховог стварног значења за оснаживање преживјелих.

Alison Davidian

Аналитичарка

UN Women

Иако су програми репарација усмјерени на све цивилне жртве рата, ти су програми изузетно важни за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима јер могу:

- признати права преживјелих као једнакоправних грађана и промовирати инклузију
- пружити мјеру остваривања правде
- осигурати кључне ресурсе за опоравак и
- постићи трансформацију родно засноване дискриминације и неједнакости у постконфликтним друштвима, нарочито у окружењима гдје оне доводе до насиља над женама.

Упркос међународно признатом законском праву на дјелотворан правни лијек, те самим тим и репарације, и упркос важности трансформационог карактера репарација, програми репарација до данас ријетко да су обухватили, одражавали и третирани конкретна искуства, потребе и приоритете жена и ријетко су примјерено одговорили на родно засновану штету нанесену током сукоба. Бројни програми репарација још увијек нису родно осјетљиви када се узме у обзир њихов дизајн и имплементација, нити се њима обезбјеђује поштовање дигнитета, приватности и способности преживјелих сексуалног насиља. Управо је та чињеница да се недовољно прибјегава репарацијама довела до израде ових Смјерница и подстакла организацију дискусија, радионица и конференција које окупљају заједнице преживјелих, стручњаке и представнике власти у заједничком раду на потпунијем спровођењу и бољем трансформационом учинку репарација.

Смјернице се заснивају на осам принципа

о којима се опширно разговарало током конференције у јуну:

1. Примјерене репарације за жртве сексуалног насиља повезаног са сукобима

„Уједињене нације треба да промовишу свеобухватне програме који укључују све или неки облик индивидуалних, колективних, симболичних и материјалних репарација, те предност при приступу услугама. Имајући у виду тежину штете која је нанесена жртвама сексуалног насиља повезаног са сукобима, неопходна је комбинација и међусобно прожимање различитих облика репарације. Репарације имају трансформациони потенцијал и могу допринијети превазилажењу устаљених неравноправности и дискриминације.“ Смјернице, стр. 6

Сексуално насиље током сукоба је комплексна појава и премда нема универзалне дефиниције сексуалног насиља, оно може подразумијевати различите облике насиља попут силовања, сексуалног напада, сексуалног искоришћавања, симулираног силовања, присилне трудноће, присилног побачаја или стерилизације, гениталног сакаћења, трговине људима, присилне проституције или нагости, те друге физичке или психичке трауме. Краткорочне, средњорочне и дугорочне посљедице сексуалног насиља такође се разликују од особе до особе и овисе о контексту.

Сви ми имамо вишеструке идентитете. Нисте само жена, можете бити и жена која се идентификује као докторица. Можете истовремено имати све ове вишеструке идентитете и бирати један од њих у датом моменту. Исто важи и за ваша искуства током сукоба. Свако на другачији начин доживљава сукоб, али многе посљедице су сличне код разних људи, оно што им се догађа, садржај је исти. Ако сте преживјели сексуалног насиља повезаног са сукобима, то је један, али не и једини ваш идентитет. Можете бити расељени, „етнички очишћени“, држани у заробљеништву, мучени на различите начине, можда сте свједочили убијању властите дјеце, можда сте успјели донијети мир вашој заједници, можда имате идентитет миротворца. Вишеструки идентитети, које све треба препознати, а неке подржати.

Madeleine Rees,

Генерална секретарка Међународне лиге жена за мир и слободу

Одговор на сексуално насиље стога мора третирати различите облике сексуалног насиља повезаног са сукобима те вишеструке и прожимајуће манифестације посљедичне

трауме. Репарације би требале да се састоје од свеобухватних пакета подршке и услуга прилагођених локалном контексту и конкретним потребама. То подразумијева уважавање свих потреба преживјелих (и чланова њихове породице), а не само третирање непосредних посљедица злочина. Чланови породица попут дјете или партнера, те дјеца зачета силовањем и друга лица која зависе од преживјеле могу такође да пате од посљедица нанесене штете. Мјерама одговора треба да буду обухваћена и лица која су претрпјела штету када су покушала да помогну жртвама и преживјелима у тешкој ситуацији или да спријече виктимизацију.

Учесници Конференције су се сложили да преживјели и сами могу да преузму кључну улогу у осмишљавању најпримјеренијих репарација. Поједини панелисти су изнијели запажање да се у изради репарација треба водити рачуна о томе како сексуално насиље повезано са сукобима средњорочно и дугорочно утиче на чланове породице и заједнице. Осим што треба да имају трансформациони и оснажујући учинак, репарације стога треба да буду инклузивне и усмјерене на будућност.

2. Репарације путем судских и/или административних одлука треба да буду доступне жртвама сексуалног насиља повезаног са сукобима као дио њиховог права на благовремене, примјерене и дјелотворне правне лијекове

„У случају широко распрострањених кршења људских права, односно озбиљних повреда међународног хуманитарног права, укључујући сексуално насиље повезано са сукобима, програми репарације путем административних одлука могу се показати инклузивнијим и приступачнијим од судова. Ови програми допиру до већег броја жртава, а уједно су прилагођенији потребама жртава јер су њихове процедуре флексибилније, а стандарди доказивања и трошкови знатно нижи. Програми ове врсте заснивају се на признавању претрпљене штете, без обавезе утврђивања одговорности починиоца за ту штету судским путем. Без обзира на то, програми репарације путем административних одлука не смију онемогућити жртвама сексуалног насиља повезаног са сукобима да остваре репарацију путем судских одлука; све жртве треба да имају приступ дјелотворним правним лијековима

који подразумијевају адекватне, благовремене и потпуне репарације за претрпљену штету. Домаћи, односно међународни судови приликом одлучивања о обештећењу жртава сексуалног насиља повезаног са сукобима треба да узму у обзир репарације остварене путем програма административних репарација и донесу одлуку којом се те репарације надопуњују.“ Смјернице, стр. 6.

[Сексуално насиље повезано са сукобима] починиоци бирају како би повриједили и понизили преживјеле...сексуално насиље проузрокује дуготрајне, тешке посљедице по физичко и психичко здравље преживјелих, односе у породици, друштвене функције, радну способност.

Особе које су преживјеле различите облике трауме, укључујући сексуално насиље, требају не само нашу стручну, већ и људску помоћ. Стога нам је потребна и професионалност и образовање да адекватно испунимо њихове потребе и омогућимо остваривање њихових права.

Маријана Сењак

Суоснивачица Медица Зеница

Репарације путем судске одлуке подразумијевају процесуирање кршења пред кривичним или грађанским судом. За неке преживјеле поступак пред судом је законска потврда кршења којем су били подвргнути. Неки пак одустају од свог права на репарацију путем судске одлуке јер се тешко носе са обавезом, односно ризиком објелодањивања идентитета као преживјеле особе и са суочавањем са починиоцем(има). Постоје и друге отежавајуће околности у вези са репарацијама путем судске одлуке за сексуално насиље повезано са сукобима.

У већини случајева починитељ је непознат, а чак и у случајевима гдје је познат, нема прихода. Због тога је Хрватска ставила нагласак на оштећене, а не на починитеље.

Вишња Мисин

Повјеренсто за жртве сексуалног насиља, Хрватска

15 Дана 14.3.2012. године МКС је конгоанског ратног вођу Томаса Лубангу Даилоа (Thomas Lubanga Dyilo) прогласио кривим за ратни злочин регрутовања и мобилизације дјете млађе од 15 година и њиховог коришћења за активно учествовање у непријатељствима у Демократској Републици Конго у периоду од септембра 2002. до августа 2003. године, за што је касније осуђен на казну затвора у трајању од 14 година. Дана 7.8.2012. године у првом поступку за репарације пред Међународним кривичним судом Претресно вијеће I донијело је прво рјешење о репарацијама за претрпљену штету која је резултат кривичних дјела за које је Лубанга осуђен. Претресно вијеће I одредило је да се репарације исплате „кроз“ Узајамни фонд за жртве, као и да Узајамни фонд за жртве изради план имплементације репарација, укључујући заказивање међународних консултација, као и процјену штете и консултације са погођеним популацијама. Међутим, каснијом првом пресудом по жалби у марту 2015. године измијењено је рјешење о репарацијама, уз образложење да се сексуално и родно засновано насиље не може дефинисати као штета која је посљедица кривичних дјела за која је Лубанга осуђен па стога Лубанга не може сносити одговорност за репарације по тој основи. Пресуда по жалбама против „Одлуке о принципима и процедурама које се примјењују на репарације“ од 7.8.2012. године са ИЗМИЈЕЊЕНИМ рјешењем о репарацијама (Анекс А) (3.3.2015.), пасус 196.

На примјер, у неким контекстима само преживјели у чијим предметима је кривично гоњење починиоца за сексуално насиље било успјешно имају право на репарацију путем судске одлуке (нпр. предмет Лубанга¹⁵ пред Међународним кривичним судом). Многи преживјели морају да превазиђу логистичке, финансијске и емотивне препреке да би починиоце извели пред суд.

Преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима мора се саслушати, немогуће је у овом тренутку имати доказе за кривични поступак. Ја сам радила на ревизији пресуда које укључују новчану компензацију за преживјеле. У 3 предмета до сада су у кривичном поступку биле укључене финансијске компензације: једна пресуда је сада правоснажна, друга је у жалбеном поступку, а на трећу ће вјероватно бити уложена жалба. У овим предметима жене су добиле статус заштићеног свједока—овај у којем је преживјела добила накнаду штете, а починиоци су осуђени на преко 10 година.

Међутим, у случају непознатог починиоца потребан је управни поступак. Управни поступак би онда омогућио да задрже своје достојанство.

Звездана Антоновић

Суд Босне и Херцеговине (БИХ)

Неколико учесника је истакло да су стандарди доказивања и застара за кривично гоњење отежавајућа околност, а понекад и непремостива препрека када говоримо о земљама Балкана. У вријеме док су још трајали сукоби уложени су одређени напори од стране званичних органа на прикупљању и обради доказа о сексуалном насиљу повезаном са сукобима. Међутим, већину тих активности предводиле су организације жена. Непотпуни докази нису довољни за успјешно кривично гоњење и позитиван исход парничног поступка. У неким контекстима терет доказивања на страни преживјелих исувише је захтјеван.

Такође треба споменути да јавност није довољно упозната са законима и законским процедурама за остваривање репарација путем судске одлуке. Процедуре стога треба да буду поједностављене, што може изискивати доношење нових прописа, односно издвајање значајних средстава за помоћ преживјелима у остваривању њихових права пред судом.

Тамо гдје постоје програми репарација путем судске одлуке, преживјели морају прво сачекати да се оконча кривични поступак и да се починилац огласи кривим за кривично дјело. Преживјели се са имовинско-правним захтјевом упућују на парницу тек након окончања кривичног поступка. Преживјели су тако приморани да навигују између два судска поступка, што за њих може бити

трауматично, дуготрајно и финансијски неизводиво. У случају Босне и Херцеговине, преживјели у парничним поступцима такође губе право на заштиту идентитета.

Управним поступцима избјегавају се наведене и друге сличне отежавајуће околности. У неким земљама Балкана, укључујући БиХ, Хрватску и Косово, формиране су, или су у процесу формирања, комисије за оцјену захтјева које ће извршити оцјену појединачних захтјева и преживјелима званично додијелити статус преживјелих сексуалног насиља повезаног са сукобима, што им затим омогућава приступ разноврсним услугама.

3. Индивидуалне и колективне репарације треба да буду такве да се међусобно надопуњују и унапређују.

„Репарације се могу додијелити индивидуално или колективно. Колективним репарацијама могу се надопунити индивидуалне репарације. Међутим, овај облик репарација има другачију сврху. Као такве, колективне репарације нису замјена за индивидуалне репарације.“ Смјернице, стр. 7.

Сврха индивидуалних и колективних репарација је врло битна у контексту остваривања правде и шире перцепције тог процеса. Индивидуалне репарације код појединца стварају осјећај да је правда задовољена, да су злочини против њих препознати и да су они у одређеној мјери обештећени за насиље којем су били подвргнути. Починиоци се овим мјерама такође кажњавају, те се дјелује превентивно у циљу одвраћања других од чињења сексуалног насиља током сукоба. Преживјели тиме стичу одређену сатисфакцију, а доприноси се и гаранцији непонављања.

„Замислите, пред Женским судом у Сарајеву се то десило, било је око пет преживјелих које су нашој организацији рекле: „Хоћу да идем и свједочим“. На мене је то оставило снажан дојам, да су дошле у Сарајево, да су свједочиле и кад су се вратиле кући, биле су другачије. Биле су другачије. Јер су рекле: „нисмо добиле правну правду, али смо добиле алтернативну правду и схватиле смо да нисмо саме.“ Јер су у Сарајеву упознале друге преживјеле“.

Гђа Igbale (Ivo) Rogova,

Женска мрежа Косова

У неким случајевима колективне репарације остављају јачи дојам задовољене правде у заједницама које су директно погођене, односно које су пропатиле током сукоба, нарочито заједнице у којима је сексуално насиље било широко распрострањено. Колективне репарације треба посматрати из угла шире заједнице, те у њих укључити механизме и процесе сектора правде како би

се помогло друштву да оздрави, опорави се и напредује ка одрживом миру. Колективне репарације могу да се увезу са развојним програмима у циљу изградње инфраструктуре, стамбених и других објеката који су физички уништени или оштећени. Међутим, важно је нагласити да иако постоје прилике за увезивање са развојним интервенцијама у постконфликтном периоду за остварење циљева колективних репарација, ти пројекти морају да задрже свој репарацијски карактер и да буду усмјерени конкретно на заједнице као преживјеле, а не само на њихове основне и тренутне потребе у својству грађана, јер у том случају то не би биле репарације.¹⁶

Колективним репарацијама задовољава се потреба заједнице за пренамјеном локалитета на којима су почињени злочини како не би били стални подсјетник на бол и страдање преживјелих током сукоба. Међутим, посебно код израде програма колективних репарација у случајевима етничког сукоба потребно је осигурати да се тим програмима не подижу нове тензије стварањем дојма да једна заједница заслужује компензацију, а друга не.

Индивидуалне и колективне репарације су снажан механизам у процесу остваривања правде и постоје оправдани разлози због којих преживјели дају приоритет једној или другој врсти репарација. Индивидуалне и колективне репарације најбоље дјелују када се међусобно допуњају и унапређују, зависно од контекста и жеља преживјелих.

ВОХ 1

Повезивање репарација са опсежним, холистичком политиком транзиционе правде

Индивидуалне и колективне репарације морају се међусобно допуњавати и унапређивати, те такође допуњавати и унапређивати друге елементе свеобухватне политике транзиционе правде¹⁷, што се може односити на кривична гоњења, институционалне реформе, комисије за утврђивање истине и изградњу споменика, чиме држава настоји ријешити посљедице злочина. На примјер, кривична гоњења за сексуално насиље повезано са сукобима, попут насиља које је почињено у Босни и Херцеговини, морају бити повезана са индивидуалним и колективним репарацијама трансформационог карактера. Мора постојати директна веза и међусобна надоградња између споменика и колективних репарација за групе којима је штета нанесена, а механизми за утврђивање истине треба да препоруче шеме репарација на основу својих налаза.

Женски судови су одличан регионални примјер како могу функционисати механизми транзиционе правде. Након готово десет година сукоба на Западном Балкану, активисти и сектор цивилног друштва на подручју региона увидјели су потребу за удруживањем преживјелих који ће јавно подјелити своје приче како би се бар симболично признали злочини почињени против њих. Чланице женских организација цивилног друштва у региону¹⁸ организовале су од 7. до 10. маја 2015. године Женски суд у Сарајеву као резултат опсежних кампања на подизању свијести. Током овог тродневног догађаја преко 30 жена јавно је свједочило о различитим облицима етнички заснованог насиља, насиља које су починили припадници војске и сексуалног насиља којем су биле изложене, те су такође говориле и у име других жена жртава сличног насиља. У раду Женског суда учествовало је 12 стручњака и међународни савјетодавни одбор чији су чланови били представници неколико земаља ЕУ и 11 судија који су дали препоруке и указали на тренутну рестриктивну природу механизма транзиционе правде.

Преживјели са Косова су такође учествовали у Женском суду, те је ово искуство за многе имало трансформативан учинак. Женски суд је била конкретна потврда преживјелима да не морају сами да се носе са посљедицама сексуалног насиља и траумама, изолацијом и стигматизацијом која прати ову врсту насиља. Суд је показао учесницима да могу остварити правду изван традиционалних механизма, који су их према мишљењу многих издали.

Успјех Женског суда уједно је потврда ограничења правосудних институција које жене третирају искључиво као жртве. Женски суд придаје вриједност процесу, а не само исходу. Сви који су учествовали у Женском суду су истакли да овај суд „не сврстава жене у категорију жртви, већ у категорију бораца“. Не само да је Суд пружио простор преживјелим женама да се удруже и јавно проговоре о сексуалном насиљу, већ је створио и платформу за проучавање континуума насиља и начина на које се различити облици насиља прожимају прије, током и након сукоба. У оквиру Женског суда преживјеле су дискутовале о сталној виктимизацији којој су изложене кроз исполитизованост и злоупотребу њихових свједочења.

Конечно, као резултат Женског суда ојачане су мреже жена (широм региона), а жене су биле у могућности да своје најдубље трагедије претворе у заједничко дјеловање за правду и мир.

16 Уједињене нације (2014.). „Извјештај специјалног извјештајца о промоцији истине, правде, репарације и гаранције о непонављању“. Октобар, 2014. А/69/518. Види пасусе 40 и 41. Доступно на <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/564/67/PDF/N1456467.pdf?OpenElement>

17 Види „Шта је транзициона правда?“, Међународни центар за транзициону правду. Доступно на: <https://www.ictj.org/about/transitional-justice>

18 Међу наведене организације се убрајају: Мајке Енклава Сребренице и Жепа, Форум жена и Фондација ЦУРЕ из Босне и Херцеговине; Центар за женске студије и Центар за жене жртве рата – РОСА из Хрватске; Мрежа жена Косова; Национални савјет за равноправност полова Македоније; Анима Црна Гора; Женски лоби Словеније; и Женске студије и Жене у црном из Србије. Види: <https://www.popularresistance.org/the-womens-court-a-feminist-approach-to-justice/>

„[Женски суд] је феминистичко схватање правде и одговорности. Женски судови постају доминантни и оспоравају превладавајуће наративе о насиљу.”

Станислава Зајовић,

Жене у црном, Србија

---

4. Репарације по свом облику, начину спровођења и учинку треба да дјелују трансформационо.

„Сексуално насиље често произилази из образаца структуралне подређености и дискриминације мушкараца и жена и доприноси одржавању таквих образаца. У случају жена, сексуално насиље често је резултат вјеровања у подређени положај жена и мушку сексуалну привилегију, те занемаривања права жена да равноправно с мушкарцима остварују своја људска права. На сличан начин сексуално насиље над мушкарцима произилази из стереотипа о мушкости и формирању родног и полног идентитета на концепту моћи и доминације. Такве неправедности могу још више отежати посљедице злочина. Репарације треба да дјелују трансформационо на ове неправедности, умјесто да се њима поновно уводе или промовишу друштвене структуре које подржавају такве праксе и убјеђења и доприносе чињењу сексуалног насиља. Премда се искључиво репарацијама не могу отклонити главни узроци сексуалног насиља повезаног са сукобима, односно околности у друштву које су омогућиле такво насиље, репарације могу бити покретач значајних промјена.” Смјернице, стр. 8.

Један од основних принципа који се понавља у Смјерницама је трансформациони учинак репарација. Репарације које дјелују трансформационо не третирају само посљедице конкретног чина сексуалног насиља, већ су фокусиране на шири контекст неједнакости који жене чини подложним насиљу.

У скоро свим контекстима, преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима су ослабљене и на маргинама... Та ослабљеност за преживјеле сексуалног насиља не престаје са престанком непријатељстава. Стид, стигма, страхови, nelaгода, индивидуална и колективна срамота и даље обезвређују преживјеле.

Siobhan Hobbs

Савјетница за гендер, UN Women, Косово

Другим ријечима, да би репарације дјеловале

трансформационо, не смију бити усмјерене само на чин сексуалног насиља, већ на разбијање неправедности која жене чини рањивим и подложним овој врсти насиља. Особе које су укључене у израду програма репарација треба да одговоре на кључна питања и изнађу рјешења за укидање структуралних неправедности које повећавају рањивост жена, уз пуну сарадњу са преживјелим. Да би се такве неправедности отклониле потребни су пуно опсежнији програми репарација од једнократне финансијске помоћи. Трансформационе репарације у коначној инстанци подразумијевају улагање у родну равноправност, јер друштва у којима је мир трајан су друштва у којима су мушкарци и жене највише равноправни.

Тежећи трансформационом дјеловању, програми репарација такође треба да размотре, зависно од контекста и ставова преживјелих, могућност реституције или прерасподјеле земљишта, право на наслеђе за ратне удовице и супруге лица која су присилно нестала, приступа кредитним аранжманима и образовању, те изградњи вјештина и капацитета. Репарацијама се стварају могућности за зараду тако да преживјела лица у руралним и урбаним срединама могу започети са изградњом својих живота и своје будућности, економски и социјално, што може бити важан инструмент за веће економско оснаживање жена и њихову самосталност. Надаље, програми репарација треба да подразумијевају бесплатну здравствену заштиту, укључујући заштиту менталног здравља, приступ услугама заштите сексуалног и репродуктивног здравља (попут операција фистуле за преживјеле сексуалног насиља).

Сексуално насиље током сукоба, између осталог, има за циљ обезвриједити жене и мушкарце и дестабилизovati заједнице. Користи се као средство ратовања, јер починиоци знају разарајући учинак тог насиља на појединца, друштво и породицу кроз nanoшење физичке и психичке патње и каснију стигматизацију. Сексуално насиље је средство којим учесници у борбама понижавају и поковавају становништво и гуше отпор. То је дјелотворно оружје које оставља дугорочне посљедице након првог случаја насиља; патња и траума се настављају дуго након окончања сукоба и мировних преговора. Да би репарације истински дјеловале трансформационо, морају проактивно оснажити преживјеле, њихове породице и заједнице.

Процес репарација је у том погледу врло важан за оснаживање преживјелих, нарочито ако они осјећају да могу допринијети утврђивању начина којима се обезбјеђује њихово пуно уживање права и исказати своја мишљења о потреби стабиловања

друштava и обнове. Неколико говорника на конференцији више пута је поновило да се преживјели третирају као ствар. Власти и експерти говоре у њихово име, процеси их игноришу, агенције занемарују њихове способности, а њихове заједнице их у неким случајевима и даље стигматизују. Према ставовима неколико организација цивилног друштва, сам ангажман преживјелих у заговарање, преговарање, израду, спровођење, промоцију и праћење процесних правила и механизма за репарације, осим пружања 'традиционалних' користи попут изградње капацитета, едукације и техничког оспособљавања, услуга за очување физичког здравља и психосоцијалне подршке, често примарно дјелује оснажујуће на преживјеле и трансформативно на друштва у којима живе.

Учесници су на крају кроз неколико дискусија истакли да актери не смију да посматрају преживјеле само кроз њихов статус преживјелих сексуалног насиља и да треба да уваже сва њихова искуства везана за сукоб и све друге аспекте њиховог идентитета, те да тако вреднују различитост искустава и мишљења којима доприносе процесима.

5. Државама треба пружити подршку кроз развојну сарадњу у испуњењу обавезе осигурања репарација.

„Иако су репарације и развој два различита и одвојена права, повезивање с актерима и програмима развоја може се показати корисним за реализацију одрживих репарација, које имају потенцијал да трансформишу животе, нарочито у земљи у којој су се десила масовна кршења међународног права за заштиту људских права и међународног хуманитарног права и у којој је сиромаштво широко распрострањено.“ Смјернице, стр. 9.

Репарације и развој су два различита права, ипак међусобно се могу надопуњавати и дјеловати у синергији. У Смјерницама се истиче да програми репарација треба да се повежу са развојним програмима како би се постпјешило њихов трансформациони учинак и обезбиједиле обостране, дугорочне користи.¹⁹

Приликом осмишљавања програма репарација за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима треба искористити могућности за заједнички рад са развојним актерима како би се осигурало да развојни пројекти граде капацитете и инфраструктуру која ће омогућити преживјелима да приступе државним репарацијама. На примјер, репарације у виду стипендије за дјецу преживјелих могу се повезати са пројектима локалног развоја како би се осигурао њихов приступ школама и капацитет школа да приме ове ученике. Смјернице такође

наглашавају потенцијал за развој приступа којима се унапређује поштовање људских права и међународног хуманитарног права у контексту изградње капацитета државних актера да испуне своје обавезе према преживјелима. То су нагласили и учесници овог скупа. Овај приступ указује на важност централне улоге и учешћа преживјелих који ће помоћи држави и развојним актерима да утврде најкритичније потребе преживјелих и недостатке у капацитетима и сходно томе усмјере своје интервенције.

Учесници су нагласили да се поред укључивања преживјелих у планирање и израду репарација, њиховим укључивањем у шире развојно планирање и одлучивање може појачати трансформациони ефекат развојних интервенција. Тиме се постиже двострука корист унапређења развојних исхода не само кроз осигурање да ти исходи боље одговарају потребама заједница, укључујући и преживјеле, већ и да пружају преживјелима могућности за оснажење.

Иако је синергистичко дјеловање врло битно, развојни програми не могу и не смију замијенити програме репарација. Како је раније наведено, треба имати на уму сва ограничења и опасности превеликог увезивања, односно стапања програма репарација и развоја. Развојни актери, укључујући УН агенције, не могу преузети улогу државе као одговорног субјекта у осигурању репарација, нити ослободити државе њихове обавезе према преживјелима, односно обавезе да признају одговорност за сексуално насиље (и друге облике кршења људских права).

Да би се реализовао њихов трансформациони потенцијал, репарације и други механизми транзиционе правде морају да буду дио дугорочног плана институционалне реформе и развоја који је усмјерен на изградњу боље будућности и суочавање с прошлости. Репарације тако треба да препознају и одражавају чињеницу да оснаживање жена и родна равноправност имају највећи потенцијал за одржив мир и развој.

6. У мапирању, изради, спровођењу, праћењу и евалуацији репарација треба обезбиједити сврсисходно учешће преживјелих и с њима обављати консултације.

„Уједињене нације треба да заговарају и подржавају учешће жртава и консултације са жртвама како би се осигурало да репарације имају жељени учинак, да их се тако перципира и да постоји власништво над процесом. То је такође важно у погледу сигурне доступности репарација без искључења или маргинализације било које групе жртава.“

¹⁹ Уједињене нације (2014.). „Смјернице генералног секретара: Репарације за сексуално насиље повезано са сукобима.“ јуни, стр. 9-10.

ВОХ 2

Ништа о нама без нас

Током дводневног скупа често је понављана потреба укључивања преживјелих у све аспекте осмишљавања и спровођења репарација, али и у заговарање, теренски рад и активности заговарања. На примјер, учесници су говорили да је важно осигурати да преживјели предводе кампање заговарања усмјерене на законодавце и власти како би се осигурало да њихова искуства и потребе буду формулисана на начине који их оснажују. Уз то, активности подизања свијести с циљем елиминације стигматизације преживјелих и рад на томе да преживјели и њихове породице знају за консултативне процесе и могу у њима учествовати, или да само знају за постојеће механизме који им стоје на располагању, такође морају бити осмишљени са фокусом на перспективама преживјелих, како би се осигурало да поруке не доводе до даље стигматизације или „откривају“ преживјеле у заједницама у којима стигматизација остаје кључна препрека.

Осигурање доступности захтијева адекватно утврђивање правних, културолошких, економских и других препрека с којима су се жртве сусреле, те њихових забринутости које се, између осталог, односе на недостатак сигурносних услова, економских ресурса и страх од освете или острацизма. На примјер, жртве сексуалног насиља могу бити интерно расељена лица или избјеглице, што им може отежати учешће у процесу или консултацијама. Домаћим политикама и механизмима репарација треба предвидјети посебне мјере за превазилажење ових препрека како би се подстакло и олакшало учешће жртава и консултације с њима.“ Смјернице, стр. 10-11.

Актери из цивилног друштва на подручју Балкана свјесни су значаја заједничког рада са преживјелима и колико је важно укључити их у све аспекте заговарања и израде програма, њиховог спровођења и евалуације. Током и након оружаних сукоба на подручју Западног Балкана индивидуалне услуге и службе здравствене заштите, групе жена и организације у заједници одиграле су кључну улогу у пружању подршке преживјелима CRSV-а у недостатку координираног одговора међународних агенција и локалних власти.

Ове снаге “првог одговора” пружиле су медицинску, психолошку, економску и повремено правну помоћ, те су прикупиле и сачувале доказе о сексуалном насиљу повезаном са сукобима и свједочења преживјелих.

Међународне организације и домаће власти у периоду одмах након рата у региону нису урадиле довољно да обезбиједи сврсисходно учешће жена, а још мање преживјелих сексуалног насиља повезаног са сукобима у одлучивању у погледу обнове, развоја и оснивања институција. Преживјели сексуалног насиља повезаног са сукобима су ријетко консултовани у процесу доношења закона о цивилним жртвама рата, због чега су великим дијелом изостављени као категорија која има право на репарације. Организације цивилног друштва и групе преживјелих морале су радити пуне двије деценије на заговарању признавања права на учешће у изради закона и политика о репарацијама.

Примјера ради, након што је првобитни закон о цивилима који су преживјели рат усвојен 2006. године на Косову, без консултација са женама које су преживјеле сексуално насиље повезано са сукобима, преживјеле и организације жена почеле су вршити притисак за усвајање измјена и допуна закона²⁰ којим ће се преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима признати као категорију која има право на програме репарација. Групе попут Женске мреже Косова заговарале су скупа са преживјелим консултације код израде измјена и допуна, те су помогле у спровођењу националне кампање заговарања, која је добила велику подршку владе за усвајање амандмана. Четврта предсједница Косова, Атифете Јахјага, показала се као добра савезница апелујући на Парламент да усвоји нови закон и формирајући Национални савјет за преживјеле. Савјет је заузео свеобухватан и креативан приступ у рјешавању многих препрека које спречавају преживјеле да приступе услугама и бенефицијама. Закон је добар примјер могућности које владе могу искористити да помогну преживјелима (види студију случаја о Косову у даљњем тексту).

Други примјер долази из Хрватске, гдје су попут Косова у периоду одмах након рата групе цивилног друштва, предвођене Центром за жене жртве рата, пружиле психолошку помоћ преживјелима и вршиле прикупљање доказа. Хрватске власти су тек 2011-12. показале прави интерес за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима и репарације. Канцеларија UNDP-а у Хрватској и Канцеларија предсједника Републике Хрватске организовали су 2011. године округли сто на високом нивоу у Вуковару о интердисциплинарним аспектима сексуалног насиља у рату, након чега су вођене дискусије о мјерама заштите,

опоравка и правде за преживјеле силовања током рата. Уз подршку Канцеларије председника Републике Хрватске, UNDP је прикупио ставове преживјелих како би се утврдио њихов тачан број и креирала база доказа, те израдиле препоруке за репарације усмјерене на преживјеле.²¹

Министарство за питања ветерана оформило је након тога радну групу о правима преживјелих сексуалног насиља током сукоба. Радна група је приступила изради новог закона о правима преживјелих сексуалног насиља повезаног са сукобима, ослањајући се на податке UNDP-а, који је усвојен у јуну 2015. године. Закон предвиђа свеобухватне репарације путем административне одлуке, на основу начела bona fide и формирање комисије за ревизију захтјева преживјелих. Комисију чине, између осталог, стручна лица из области менталног и физичког здравља и правни експерти који имају дугогодишње искуство у раду са преживјелима. Законом се терет доказивања на страни преживјелих знатно смањује и, што је најбитније, закон осигурава да преживјели могу да траже репарацију без обзира на етничку припадност починиоца (види студију случаја о Хрватској у даљњем тексту).

Иако међународне НВО и агенције, те поједине владе, тек 20 година након сукоба пуно више укључују мишљење преживјелих и њихове сугестије, чињеница да је требало да прође тако пуно времена допринијела је многим препрекама у остваривању репарационе правде и трајне стабилности. Неукључењем преживјелих у мировне преговоре, због чега су њихове потребе у потпуности занемарене, изгубљен је и кључни аспект демилитаризације и транзиције друштва. Неколико говорника истакло је важност инклузије жена и преживјелих CRSV-а на свим нивоима заједно са међународним актерима и учесницима у борбама током свих фаза преговора о прекиду непријатељстава, мировних споразума, те планирања развоја и обнове.

Преживјеле су спремне на разговор одмах, а ми често изгубимо ту прилику. Ако не забиљежите њихове приче, пропушта се вриједна прилика. Непосредно након рата, преживјеле су дио групе многих других преживјелих, њихов статус преживјелих је уобичајенији, али са протоком времена почињу реинтеграцију у друштво и повећава се њихов осјећај изолованости

као „преживјелих“, у њиховој околини је мање преживјелих, повећавају се ефекти стигматизације, затварају се и престају говорити о својим искуствима. Треба имати на уму да праћење и извјештавање о сексуалном насиљу повезаном са сукобом добива замаха у вријеме избјегличких криза, када су људи спремни да говоре о томе.

Flora Macula

Руководитељица канцеларије UN Women, Косово

7. Потребно је осигурати хитне привремене репарације за рјешавање тренутних потреба да би се избјегла трајна штета.

„Осигурање свеобухватног обештећења за жртве захтијева вријеме, ресурсе, координацију, стручна знања и политичку вољу. Према досадашњим искуствима, за реализацију репарација у већини случајева требало је да прође много година након сукоба или репресије која је довела до кршења. Из тих разлога УН треба да подржи напоре на увођењу хитних привремених репарација како би се пружио хитан одговор на штету која изравно погађа жртве сексуалног насиља повезаног са сукобима. Хитне привремене репарације треба разликовати од мјера социјалне или хуманитарне помоћи, јер се заснивају на признавању одговорности од стране државе и захтијевају државну и политичку подршку.“ Смјернице, стр. 12.

Добрано прије престанка насиља, прије преговора и потписивања мировних споразума, преживјелима сексуалног насиља повезаног са сукобима потребне су услуге, јер су многи од њих интерно расељена лица и избјеглице. Снаге првог одговора које пружају овакве хуманитарне услуге имају прилику да добију вриједне информације о сексуалном насиљу повезаном са сукобима да би помогле у усмјеравању одговора, укључујући и хитне привремене репарације. Примјери оваквих привремених мјера, између осталог, укључују подјелу хитне новчане помоћи преживјелима или брзи приступ услугама здравствене заштите, ради примања анти-ретровирусне и других терапија, операција фистуле и хитног психијатријског и психо-социјалног збрињавања.

У хаотичним конфликтним и постконфликтним ситуацијама, може бити тешко, или чак немогуће, да власти

20Измјене и допуне Закона бр. 03/Л-054 о статусу и правима палих бораца, инвалида, ветерана, припадника ослободилачке војске Косова, жртвама сексуалног насиља за вријеме рата, цивилним жртвама и њиховим породицама. Преживјели су на Косову организовали и заговарали амандмане на постојеће законе, а не усвајање нових закона, јер су се бојали да би их то могло додатно стигматизовати.

21 UNDP (2013.). Процјена броја жртва сексуалног насиља тијekom Домовинског рата на подручју Републике Хрватске и оптимални облици обештећења и подршке жртвама. Загреб. Доступно на: <http://www.hr.undp.org/content/dam/croatia/docs/Research%20and%20publications/socialinclusion/UNDP-HR-SEXUAL%20VIOLENCE%20IN%20CONFLICT-RESEARCH-ENG-2014.pdf>

22 Начело bona fide, у доброј вољи, без намјере да се почини обмана, односи се на прихватање изјаве жртве без обавезе прилагања додатних доказа попут медицинске или полицијске евиденције и позитиван је помак за све преживјеле родно заснованог насиља и сексуалног насиља повезаног са сукобима.

или међународне агенције координирају и доставе велике хитне привремене репарације. Међутим, локализовани механизми, као што су, између осталог, комисије за истину и женски судови могу помоћи као основа за провођење програма привремених репарација.

Од суштинске је важности да обезбјеђење хитних привремених репарација не буде политизовано или коришћено као оправдање за ограничавање или смањивање дугорочних програма репарације. Потребно је направити јасну разлику између ова два облика репарација, који би у идеалној ситуацији требало да се међусобно допуњају, како би се преживјелима, породицама и заједницама пружио најшири распон краткорочних и дугорочних услуга.

8. Потребно је осигурати да су на снази одговарајућа процесна правила којима се регулишу поступци у вези са сексуалним насиљем и захтјеви за репарацијама.

„...УН подржава усвајање процесних правила којима се регулишу питања сексуалног насиља у судским и административним поступцима у циљу заштите жртава, узимајући у обзир и права оптуженог.“ Смјернице, стр. 13.

Након насилног сукоба и рата, државне институције, укључујући правне и правосудне системе, програме социјалне заштите и административне програме, као и инфраструктуру и услуге, значајно су ослабљени, или чак не постоје. Управо такво хаотично окружење омогућава некажњивост и укида институционалне и родно осјетљиве начине остваривања правде за преживјеле и њихове породице. Како је нагласило више учесника, од кључне је важности да се у раној фази започне процес успостављања, обнове и јачања процесних правила која гарантују права преживјелих и омогућују им да приступе механизмима репарације судским путем (кривични поступци и парнице), као и кроз административне поступке.

На појединим локацијама власти су недавно ревидирале законе који се односе на преживјеле сексуалног насиља. На примјер, у Хрватској је 2013. године UNDP провео истраживање²³ о инструментима репарације којим је *lex specialis*²⁴ препознат као најбољи правни оквир за превазилажење чињенице да закони донесени непосредно након рата нису написали права преживјелих сексуалног насиља повезаног са сукобима. У Босни и

Херцеговини, Републици Српској, Хрватској и на Косову, гдје се репарације за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима тренутно разматрају или су ревидиране, чини се да власти укључују перспективе преживјелих, дају предност процедурама које ублажавају додатну стигматизацију и успостављају механизме као што су радне групе и комисије за оцјену захтјева састављене од квалификованих чланова који имају искуство у раду са преживјелима сексуалног насиља повезаног са сукобима да дају даљње препоруке и разматрају захтјеве. У сваком од ових контекста су међународне организације, међународне невладине организације и домаће организације цивилног друштва пружиле техничку подршку, изградњу капацитета и едукацију и савјете за органе власти, законодавна тијела и пружаоце услуга, како би подigli свијест о потребама преживјелих. Иако се ради о позитивним помацама, остаје да се уради још много тога како би се одговорило на изазове с којима се преживјеле, њихове породице и заједнице суочавају и како би се њихова друштва додатно стабилизovala.

23 UNDP (2013.). Пројекат броја жртава сексуалног насиља... Доступно на: <http://www.hr.undp.org/content/dam/croatia/docs/Research%20and%20publications/socialinclusion/UNDP-HR-SEXUAL%20VIOLENCE%20IN%20CONFLICT-RESEARCH-ENG-2014.pdf>

24 У међународном праву, институти *lex specialis* и *lex generalis* дефинишу однос између међународног права за заштиту људских права и међународног хуманитарног права у контексту заједничког члана два (међународни оружани сукоб) и заједничког члана три (оружани сукоб који нема међународни карактер) Женевских конвенција. У свим ситуацијама оружаног сукоба примјењује се право за заштиту људских права, међутим у случају колизије између *lex generalis* и *lex specialis* примјењује се *lex specialis*. Види ОНCHR (2011.). Међународна правна заштита људских права у оружаном сукобу. Доступно на: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict.pdf

ЗАПАДНИ БАЛКАН КАО ЛАБОРАТОРИЈА ЗА ПИТАЊА РЕПАРАЦИЈА

Добре праксе у области репарација

Учесници су током дводневне конференције с ентузијазмом подијелили обиље утврђених добрих пракси. Укратко, ове добре праксе фокусирају се на неколико основних препорука:

- гаранција повјерљивости података преживјелих;
- осигурање партиципативних процедура израде, спровођења и евалуације програма репарације и да преживјеле имају прилику за учешће и прилику да их се саслуша у сваком кораку датог процеса;
- осигурање да су репарације прилагођене локалном контексту и потребама и да су довољно комплексне и вишеслојне како би одговориле на те потребе;
- потврда важности признавања мушкараца који су преживјели сексуално насиље повезано са сукобима и
- осигуравање да репарације подржавају трансформациону и егалитарну реформу законодавства, правосуђа, сигурности и економске реформе.

Више информација о препорукама конференције садржано је у наставку у дијелу Нови начини промишљања репарација: препоруке кључним актерима.

Закони о репарацијама за сексуално насиље повезано са сукобима на Западном Балкану

КОСОВО	
Закон/пропис који уређује сексуално насиље повезано са сукобима	<ul style="list-style-type: none"> • 2011 – Закон бр. 04/Л-054, о статусу и правима палих бораца, инвалида, ветерана, припадника ослободилачке војске Косова, цивилних жртава и њихових породица. • 2014 – Закон бр. 04/Л-172, о измјенама и допунама закона бр. 04/л-054 о статусу и правима палих бораца, инвалида, ветерана, припадника ослободилачке војске Косова, жртвама сексуалног насиља за вријеме рата, цивилним жртвама и њиховим породицама. • 2015 – Уредба (ВРК) бр. 22/2015 о одређивању процедура за признавање и верификацију статуса жртава сексуалног насиља током ослободилачког рата Косова. • 2016 – Уредба (ВРК) бр. 10/2016 о измјенама и допунама Уредбе бр. 22/2015 за владину комисију за признавање и верификацију статуса жртава сексуалног насиља током ослободилачког рата на Косову.
Којој категорији припадају преживјели сексуалног насиља?	<ul style="list-style-type: none"> • Жртве сексуалног насиља за вријеме рата ²⁵
Дефиниције	<ul style="list-style-type: none"> • „Жртве сексуалног насиља за вријеме рата“ = „лица сексуално злостављана и силована у периоду 27.2.1998. до 20.6.1999. године.“ ²⁶
Ко није укључен?	<ul style="list-style-type: none"> • Међу преживјелима сексуалног насиља, оне преживјеле које су изложене сексуалном насиљу у било које вријеме изван дефинисаног периода (од 27.02.1998. до 20.06.1999.) и оне које су одлучиле да не подносе захтјев, или нису у могућности да поднесу захтјев за верификацију статуса.
Врсте репарације	<p>Индивидуална</p> <ul style="list-style-type: none"> • Лична инвалидска пензија (усклађена са пензијама за цивилне инвалиде) ²⁷ • Здравствене услуге ван земље за погоршање здравственог стања, које је посљедица рата и за које нема лијечења у земљи • Предност при запошљавању у јавном и приватном сектору • Ослобађање од пореза на имовину (под условом економског стања) • Стамбено збрињавање ²⁸ <p>Колективна</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нема
ЧЛ	

²⁵ UN Women (2016.). "Reparations soon for conflict related sexual violence survivors in Kosovo" 15.3.2016, посјећено 13.12.2016. Доступно на: <http://eca.unwomen.org/en/news/stories/2016/03/kosovo-new-regulation-sexual-violence>.

²⁶ Закон бр. 04/Л-172, чл. 4, 20.03.2014, "Закон о измјенама и допунама Закона бр. 04/л-054 о статусу и правима палих бораца, инвалида, ветерана, припадника ослободилачке војске Косова, жртвама сексуалног насиља за вријеме рата, цивилним жртвама и њиховим породицама". Доступно на: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/04-L-172%20a.pdf>.

²⁷ Ibid., чл. 5.

²⁸ Ibid., чл. 6.

Да ли преживјеле сексуалног насиља морају прелазити праг степена инвалидитета?	<ul style="list-style-type: none"> Не, преживјеле сексуалног насиља су изузете од процјене степена инвалидитета којој подлијежу други цивилни инвалиди ²⁹
Износ новчаних бенефиција	<ul style="list-style-type: none"> Износ основице пензије који утврђује влада ³⁰
Механизам за оцјену захтјева преживјелих	<ul style="list-style-type: none"> Закон прописује оснивање владине комисије која ће бити састављена од по једног представника Канцеларије премијера, Министарства за рад, Министарства правде, Министарства здравља, Института за ратне злочине, једног клиничког психолога, једног психијатра, једног правника, једног представника цивилног друштва са искуством у активностима помоћи и заштите жртава сексуалног насиља. ³¹
Рокови или застаре	<ul style="list-style-type: none"> Пет година од почетка рада релевантне комисије ³² (за разлику од других категорија за које је крајњи рок годину дана).
Одредба о заштити приватности	<ul style="list-style-type: none"> Закон прописује обавезу владе да штити личне податке и идентитет подносилаца захтјева за верификацију статуса жртава сексуалног насиља. ³³

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА ³⁴

Република Српска

Закон/пропис који уређује сексуално насиље повезано са сукобима	<ul style="list-style-type: none"> 1993 – Закон бр. 25/93, Закон о заштити цивилних жртава рата ³⁵ 1994 – Закон бр. 1/94 и 32/94 (измјене и допуне) ³⁶ 2007 – Закон бр. 37/07 и 60/07 (измјене и допуне) ³⁷ 2009 – Закон бр. 111/09 и 118/09 (измјене и допуне) ³⁸ 2010 – Закон бр. 02/4.3-409 /10 (пречишћена верзија) ³⁹
Којој категорији припадају преживјели сексуалног насиља?	<ul style="list-style-type: none"> Цивилне жртве рата

²⁹ Ibid., чл. 7. Међутим, ово се може различито тумачити. У верзијама закона на албанском и српском језику Закон искључује само особе које су „силоване“ из процјене инвалидитета, али не и ширу категорију жртава „сексуалног насиља“.

³⁰ Ibid., чл. 7.

³¹ Ibid., чл. 8.

³² Ibid., чл. 9.

³³ Ibid., чл. 19.А („Заштита података лица која су претрпјела сексуално насиље и силовање“).

³⁴ У Републици Српској ради се на новом закону који треба осигурати права жртава тортуре. Преживјели сексуалног насиља повезаног са сукобима ће бити посебна категорија према овом Закону.

³⁵ У Републици Српској ради се на новом закону који треба осигурати права жртава тортуре. Преживјели сексуалног насиља повезаног са сукобима ће бити посебна категорија према овом Закону. <http://www.icmp.int/wp-content/uploads/2014/08/guidebook-wictim-of-war-rs.pdf>.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Фонд за хуманитарно право (2004.). „Административне репарације у Србији - анализа постојећег законског оквира“, стр. 4. Доступно на: http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2014/03/Administrative_reparations_in_Serbia_an_analysis_of_the_existing_legal_framework.pdf.

³⁹ Закон о заштити цивилних жртава рата. Службени гласник РС бр. 79/07. Законодавни одбор Народне скупштине Републике Српске, 15.3.2010. Доступно на: <http://pravnik.ba/wp-content/uploads/2015/03/ZAKON-O-ZASTITI-CIVILNIH-ZRTVA-RATA-RS.pdf>. Израђен је нацрт овог закона, али у јануару 2017. године закон још увијек није био усвојен.

Дефиниције	<ul style="list-style-type: none"> • Цивилне жртве = „1) лице код којег је наступило оштећење организма злостављањем, силовањем, односно лишавањем слободе (затвор, концентрациони логор, интернација, принудни рад) или које је у збјегу од стране непријатеља задобило рану, повреду, озљеду и код кога је наступило оштећење организма најмање 60% , као и лице које је под наведеним околностима убијено, погинуло, умрло или нестало; 2) лице које је задобило оштећење организма најмање 60%, усљед рањавања или повреда насталих у вези с ратним операцијама, као што су: бомбардовање, уличне борбе, залутали метак, минобацачка и топовска граната и сл; 3) лице које је задобило оштећење организма најмање 60% усљед рањавања или повреда насталих од заосталих војних материјала или као посљедица непријатељских диверзантских акција.“⁴⁰ • Право по овом закону имају и чланови породице цивилне жртве рата убијене, погинуле, умрле или нестале под горе наведеним околностима и чланови породице умрлог лица којем је било признато својство цивилне жртве рата.
Ко није укључен?	<ul style="list-style-type: none"> • Преживјеле сексуалног насиља које не могу доказати оштећење организма најмање 10% поред менталног оштећења (које се сматра једнаким оштећењу организма 50%)⁴¹ • Цивилне жртве, укључујући преживјеле сексуалног насиља, које су претрпјеле оштећење организма у периоду који не потпада под сљедеће категорије: (а) након 9.1.1992. (у случају држављана РС) и (б) од 18.8.1990. до 9.1.1992. (у случају бивших држављана СФРЈ под условом да су стекли држављанство РС и пријавили пребивалиште)⁴² • Цивилне жртве, укључујући преживјеле сексуалног насиља, које нису поднијеле захтјев за остварење права прије истека рока 2007. године.⁴³ • Цивилне жртве које немају медицинску документацију која датира најкасније годину дана од дана настанка оштећења, односно од дана престанка околности под којима је оштећење настало. • Цивилне жртве које нису регистроване као држављани ентитета Република Српска. • Идентитет починиоца није основа за искључење, осим у случају избјеглица, гдје починилац мора бити из непријатељских снага, да би жртва могла остварити права.⁴⁴ • Закон такође прописује да: „Право по овом закону не могу остварити лица која су била припадници непријатељских формација, односно помагачи непријатеља“.

40 Види горе, фуснота 37, дио I, пасус 4.

41 Amnesty International Secretariat (2009.) Босна и Херцеговина: „Чија правда?“ Жене Босне и Херцеговине још чекају, стр. 43. Доступно на: <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR63/006/2009/en/>.

42 Међународна комисија за нестале особе, Институт за тражење несталих Босне и Херцеговине, Центар за слободан приступ информацијама (2007.) Види горе, фуснота 37, дио I, пасус 9.

43 Ibid

44 Види Уједињене нације (2014.). Извјештај специјалног извјештоца о промоцији истине, правде, репарације и гаранције о непонављању. Октобар 2014. A/69/518; и Фонд за хуманитарно право (2004.). Административне репарације у Србији - анализа постојећег законског оквира..

Врсте репарације	<p>Индивидуална</p> <ul style="list-style-type: none"> • цивилна инвалиднина (породична инвалиднина) • додатак за његу и помоћ другог лица • додатак за члана породице неспособног за рад • додатна новчана помоћ • додатак за самохраност • здравствена заштита • професионална рехабилитација ⁴⁵ <p>Колективна</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нема
Да ли преживјеле сексуалног насиља морају прелазити праг степена инвалидитета?	<ul style="list-style-type: none"> • Преживјеле сексуалног насиља морају да докажу оштећење организма најмање 10% да би могле остварити права. Преосталих 50% (да би се остварио праг од 60%) се одобрава по основу менталног оштећења
Износ новчаних бенефиција	<ul style="list-style-type: none"> • Мјесечна давања крећу се од 100 до 350 КМ, у зависности од степена оштећења организма ⁴⁶
Механизам за оцјену захтјева преживјелих	<ul style="list-style-type: none"> • Тражи се медицинска документација која датира најкасније годину дана од дана настанка оштећења, односно од дана престанка непријатељстава, а која потврђује степен оштећења. ⁴⁷ • О захтјевима одлучује надлежни општински орган управе на чијем подручју подносилац захтјева има пребивалиште односно боравиште. ⁴⁸ • О жалби против рјешења првостепеног органа рјешава Министарство за питања бораца и жртава рата. ⁴⁹
Рокови или застаре	<ul style="list-style-type: none"> • Први период за подношење захтјева завршио се у 2000. У 2007. години поновно је омогућено подношење захтјева током шест мјесеци након чега је рок за подношење захтјева истекао.
Одредба о заштити приватности	<ul style="list-style-type: none"> • НП

⁴⁵ Види горе, фуснота 37, дио III, пасус 9.

⁴⁶ Види горе, фуснота 44, стр. 43.

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ Види горе, фуснота 37, дио IV, пасус 32.

⁴⁹ Ibid

Федерација Босне и Херцеговине

Закон/пропис који уређује сексуално насиље повезано са сукобима	<ul style="list-style-type: none"> • 1999 – Закон бр. 36/99, Закон о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите обитељи са дјецом ⁵⁰ • 2004 – Закон бр. 54/04 (измјене и допуне) ⁵¹ • 2006 – Закон бр. 39/06 (измјене и допуне) ⁵² – укључивање посебне новчане накнаде за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима. Поред тога, преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима укључене су као посебна подкатегија цивилних жртава рата без услова за доказивање степена инвалидитета. ⁵³ • 2009 – Закон бр. 14/09 (измјене и допуне) ⁵⁴ • 2016 – Закон бр. 45/16
Којој категорији припадају преживјели сексуалног насиља?	<ul style="list-style-type: none"> • Жртве сексуалног насиља, као посебна подкатегија цивилних жртава рата ⁵⁵
Дефиниције	<ul style="list-style-type: none"> • Цивилна жртва рата = „особа код које је наступило тјелесно оштећење у току ратног стања или непосредне ратне опасности услјед рањавања или другог облика ратне тортуре, укључујући ментално оштећење или значајно погоршање здравља, нестанак или смрт такве особе⁵⁶“ те особа која пати од „неке болести узроковане злостављањем, лишењем слободе, незаконитим кажњавањем, незаконитим притварањем, затварањем, затварањем у концентрациони логор, присилним радом, током рата или непосредне ратне опасности, под условом да је та болест „значајно нарушила здравље“ ⁵⁷
Ко није укључен?	<ul style="list-style-type: none"> • Лица која не могу доказати тјелесно оштећење од најмање 60%, ⁵⁸ осим у случајевима сексуалног насиља ⁵⁹ • Идентитет починиоца није основа за искључење⁶⁰

⁵⁰ Босна и Херцеговина: Закон из 1999. о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите обитељи са дјецом. Доступно на: <http://www.refworld.org/docid/4d30226f2.html>

⁵¹ Види горе, фуснота 39.

⁵² „Службене новине Федерације БиХ“, број 36/99. Доступно на: <http://fmrsp.gov.ba/s/images/stories/Zakon%20o%20osnovama%20socijalne%20zastite%20zastite%20civilnih%20zrtava%20rata%20i%20zastite%20obitelji%20sa%20djecom.pdf>.

⁵³ Добрица Јоњић, Министарство рада и социјалне политике Федерације Босне и Херцеговине, напомене током конференције.

⁵⁴ „Службене новине Федерације БиХ“, број 14/09 /11.3.2009. Доступно на: <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2009/zakoni/8bos.htm>.

⁵⁵ Саша Гајин (ур.) (2015.). Модел закона о правима цивилних жртава повреда људских права у оружаним сукобима и у вези са оружаним сукобима у периоду од 1991. до 2001. (2015.), стр. 26. Доступно на: https://issuu.com/dhrpraxis/docs/model_law_of_the_rights_of_civilian.

⁵⁶ Види горе, фуснота 44, стр. 40

⁵⁷ Види горе, фуснота 40, стр. 13, цитат члана 5. Закона о измјенама и допунама Закона о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породица са дјецом, Службене новине Федерације БиХ, бр. 39/06.

⁵⁸ Види горе, фуснота 44, стр. 40.

⁵⁹ Ibid. стр. 41.

⁶⁰ Види горе, фуснота 40, стр. 13

Врсте репарације	<p>Индивидуална: Минималне бенефиције су прописане оквирним законом на нивоу Федерације, а спроводе се у складу са кантоналним законом, који може прописивати додатна права.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Лична инвалиднина • Породична инвалиднина • Оспособљавање за рад • Приоритет у запошљавању и стамбеном збрињавању • Психолошка и правна помоћ • Додатак за његу и помоћ другог лица; ортопедски додатак; новчана подршка за трошкове лијечења и набавку ортопедског помагала; право на оспособљавање за рад (професионална рехабилитација, преквалификација и доквалификација); <p>Колективна</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нема
Да ли преживјеле сексуалног насиља морају прелазити праг степена инвалидитета?	<ul style="list-style-type: none"> • Преживјеле сексуалног насиља су изузете од прага 60-постотног инвалидитета
Износ новчаних бенефиција	<ul style="list-style-type: none"> • Накнада за преживјеле силовања је око 500 КМ ⁶¹
Механизам за оцјену захтјева преживјелих	<ul style="list-style-type: none"> • Према недавним измјенама и допунама, одлуке о статусу преживјелих сексуалног насиља повезаног са сукобима доноси Комисија. Раније је процедура за добивање статуса жртве сексуалног насиља укључивала потврду од стране овлаштеног удружења путем љекарских прегледа и/или медицинске документације. Са новом Комисијом то више неће бити случај. • Органи које власти Кантон регулишу и исплаћују накнаде, а сав новац долази из буџета Федерације и кантона. ⁶² • Надлежно министарство ФБиХ – Министарство рада и социјалне политике⁶³ – прати спровођење закона. ⁶⁴
Рокови или застаре	<ul style="list-style-type: none"> • Нема рока
Одредба о заштити приватности	<ul style="list-style-type: none"> • Није примјењиво

61 Види горе, фуснота 44, стр. 41.

62 Закон бр. 36/99, чл. 8, 78, 6.9.1999, о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите обитељи са дјецом. Доступно на: <http://www.refworld.org/pdfid/4d30226f2.pdf>.

63 Аида Малкић и Теа Хаџиристић (2016.), „Интерсекцијске неједнакости у социјалној заштити у Босни и Херцеговини: Резултати емпиријске студије“, Центар за друштвена истраживања АНАЛИТИКА, стр. 8. Доступно на : http://www.analitika.ba/sites/default/files/inequality_eng_-_izvjestaj_2403.pdf. 64 Види горе, фуснота 44, стр. 41.

64 Закон бр. 36/99, чл. 8, 78, 6.9.1999, о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите обитељи са дјецом. Доступно на: <http://www.refworld.org/pdfid/4d30226f2.pdf>.

Брчко Дистрикт

Закон/пропис који уређује сексуално насиље повезано са сукобима	<ul style="list-style-type: none"> Одлука Скупштине Брчко Дистрикта о заштити цивилних жртава рата, од 8.8.2012. године и Одлука о измјенама и допунама Одлуке о заштити цивилних жртава рата од 3.6.2015. године.
Којој категорији припадају преживјели сексуалног насиља?	<ul style="list-style-type: none"> Цивилне жртве рата
Дефиниције	<ul style="list-style-type: none"> Цивилном жртвом рата сматра се лице код којег је наступило трајно психичко оштећење усљед сексуалног злостављања и силовања, као лице с посебним статусом, код којег се настало оштећење не утврђује процентом.
Ко није укључен?	<ul style="list-style-type: none"> Искључује особе које не живе у Брчко Дистрикту.
Врсте репарације	<p>Основна права:</p> <p>а) цивилна инвалиднина;</p> <p>б) породична инвалиднина;</p> <p>ц) додатак на његу и помоћ другог лица;</p> <p>д) здравствена заштита и ослобађање од плаћања трошкова партиципације за коришћење услуга примарне и секундарне здравствене заштите;</p> <p>е) ортопедски додатак;</p> <p>ф) накнада погребних трошкова.</p> <p>(2) Поред права из става 1, утврђују се и допунска права, укључујући:</p> <p>а) право на помоћ у трошковима лијечења и набавци ортопедских помагала;</p> <p>б) оспособљавање за рад у виду професионалне рехабилитације, преквалификације и доквалификације;</p> <p>ц) право на посебне пројекте запошљавања;</p> <p>д) право на приоритетно стамбено збрињавање;</p> <p>е) право на бесплатну правну помоћ.</p>
Да ли преживјеле сексуалног насиља морају прелазити праг степена инвалидитета?	<ul style="list-style-type: none"> Не
Износ новчаних бенефиција	<ul style="list-style-type: none"> 70% просјечне мјесечне плате у Брчко Дистрикту (отприлике 570 КМ, што може да варира у зависности од промјена просјечне нето плате). Права се покривају из буџета Дистрикта.
Механизам за оцјену захтјева преживјелих	<ul style="list-style-type: none"> Првостепено тијело које одлучује о захтјевима за додјелу статуса је Одјел за здравство и остале услуге Брчко Дистрикта. Преживјели затим пролазе интервју пред Комисијом БД за одобравање статуса.
Рокови или застаре	<ul style="list-style-type: none"> Нема рока
Одредба о заштити приватности	<ul style="list-style-type: none"> Није примјењиво

Република Србија

Закон/пропис који уређује сексуално насиље повезано са сукобима	<ul style="list-style-type: none"> 1996: Закон бр. 52/96, Закон о правима цивилних жртава рата,⁶⁵ такође познат и као Закон о правима цивилних инвалида рата⁶⁶
Којој категорији припадају преживјели сексуалног насиља?	<ul style="list-style-type: none"> Цивилни инвалиди рата
Дефиниције	<ul style="list-style-type: none"> Цивилни инвалид рата = „лице код кога наступи телесно оштећење од најмање 50% услед ране, повреде или озледе које су оставиле видне трагове, задобијене злостављањем или лишењем слободе од стране непријатеља за време рата, извођења ратних операција, од заосталог ратног материјала или непријатељских диверзантских, односно терористичких акција.“⁶⁷
Ко није укључен?	<ul style="list-style-type: none"> Жртве које не могу доказати тјелесно оштећење од најмање 50% и видљиве трагове озледе.⁶⁸ Лица без писменог доказног средства из времена када је почињен злочин⁶⁹, као што су извјештаји о истрази.⁷⁰ Лица која нису држављани Србије. Лица које су задобила озледе изван формално утврђеног периода рата од 24.3. до 26.6.1999.⁷¹ Лица које су задобила озледе ван територије Србије.⁷² Лица које су задобила озледе од стране група које Србија не сматра непријатељским.⁷³
Врсте репарације	<p>Индивидуална</p> <ul style="list-style-type: none"> лична инвалиднина; додатак за његу и помоћ од стране другог лица; ортопедски додатак; накнада погребних трошкова; здравствена заштита; бесплатна и повлашћена возња.⁷⁴ <p>Колективна</p> <ul style="list-style-type: none"> Закон ни било који други правни акт није предвидио колективне бенефиције за цивилне жртве.

⁶⁵ Види горе, фуснота 40, стр. 2.

⁶⁶ Фонд за хуманитарно право (2014/2015.). „Право жртава на репарације у Србији и стандарди Европског суда за људска права“, стр. 14. Доступно на:

http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2016/01/lzvestaj_o_reparacijama_2014_eng_FF.pdf.

⁶⁷ Ibid., стр. 19, цитат члана 2. Закона о правима цивилних инвалида рата („Службени гласник РС“, бр. 52/96).

⁶⁸ Види горе фуснота 40, стр. 5, цитат Закона о правима цивилних инвалида рата, члан 2.

⁶⁹ Прописано чланом 12. Закона.

⁷⁰ Реља Радосављевић, правни аналитичар, Фонд за хуманитарно право, СРБ, напомене током конференције.

⁷¹ Види горе, фуснота 72, стр. 23.

⁷² Види горе, фуснота 40, стр. 14.

⁷³ Ibid., стр. 6.

⁷⁴ Види горе, фуснота 72, стр. 15; види горе фуснота 40, стр. 22.

Да ли преживјеле сексуалног насиља морају прелазити праг степена инвалидитета?	<ul style="list-style-type: none"> • Да
Износ новчаних бенефиција	<p>Износи новчаних бенефиција варирају у зависности од степена инвалидитета и израчунавају се за сваку буџетску годину.</p> <p>Према подацима* Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања:</p> <p>Лична инвалидна креће се од 79.499 динара (око 720 \$) за категорију I инвалидитета (највишу) до 10.335 динара (око 90 \$) за категорију VII инвалидитета (најнижу).</p> <p>Додатак за његу и помоћ другог лица кретао се од 79.499 динара (720 \$) до 36.569 (330 \$).</p> <p>*подаци из децембра 2015.</p>
Механизам за оцјену захтјева преживјелих ⁷⁵	<ul style="list-style-type: none"> • Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања одлучује по жалбама, а такође има овлашћења да по службеној дужности разматра законитост првостепених одлука.⁷⁶ • Одлуке по захтјевима за признавање статуса цивилног ратног инвалида/жртве рата доноси општинска/градска управа.⁷⁷ • Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања одлучује по жалбама, а такође има овлашћења да по службеној дужности разматра законитост првостепених одлука. • Одлуке по захтјевима за признавање статуса цивилног ратног инвалида/жртве рата доноси општинска/градска управа. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања одлучује по жалбама и такође има овлашћења да по службеној дужности разматра законитост првостепених одлука.
Рокови или застаре	<ul style="list-style-type: none"> • Тренутно нема рока према важећем закону. Међутим, у предложеном нацрту закона⁷⁸ предвиђен је десетогодишњи рок за подношење захтјева, након којег слиједи једногодишњи прелазни рок за подношење старијих захтјева, почевши од ступања закона на снагу.⁷⁹
Одредба о заштити приватности	<ul style="list-style-type: none"> • У важећем закону не постоји посебна одредба о заштити приватности

75 Механизам оцјене захтјева преживјелих регулисан је у два друга закона. Међутим, текстови тих закона нису доступни на енглеском језику. Види Закон о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца. Доступно на:

http://www.osobesainvaliditetom.rs/attachments/023_Zakon%20o%20osnovnim%20pravima%20boraca,%20vojnih%20invalida%20i%20porodica%20palih%20boraca.pdf.

Види такође Закон о правима бораца, војних инвалида и чланова њихових породица. Доступно на:

http://www.osobesainvaliditetom.rs/attachments/023_Zakon%20o%20pravima%20boraca,%20vojnih%20invalida%20i%20clanova%20njihovih%20porodica.pdf

76 Саопштење Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије – помоћ жртвама, 1.12.2015. Доступно на:

<http://www.arminebanconvention.org/fileadmin/APMBC/MSP/14MSP/day3/02b-VICTIM-ASSISTANCE-Serbia.pdf>.

77 Закон бр. 52/96, о правима цивилних инвалида рата („Службени гласник РС”, бр. 52/96). Израђен је нацрт новог закона који још није усвојен.

Доступно на:

<http://www.minrzs.gov.rs/cir/aktuelno/item/1591-poziv-za-javnu-raspravu-nacrta-zakona-o-pravima-boraca-vojnih-invalida-civilnih-invalida-rata-i-clanova-njihovih-porodica>

78 лан 140. нацрта Закона о правима бораца, војних инвалида, цивилних инвалида рата и чланова њихових породица (2015.), доступно на српском језику на адреси <http://www.rsjp.gov.rs/misljenja/1205/nac/Zakon%202022.10.2015%20-II.pdf>.

79 Члан 237. нацрта Закона о правима бораца, војних инвалида, цивилних инвалида рата и чланова њихових породица (2015.), доступно на српском језику на адреси <http://www.rsjp.gov.rs/misljenja/1205/nac/Zakon%202022.10.2015%20-II.pdf>.

Република Хрватска

Закон/пропис који уређује сексуално насиље повезано са сукобима	<ul style="list-style-type: none"> • 2015: Закон о правима жртава сексуалног насиља за вријеме оружане агресије на Републику Хрватску у Домовинском рату ⁸⁰
Којој категорији припадају преживјели сексуалног насиља?	<ul style="list-style-type: none"> • Жртве сексуалног насиља
Дефиниције	<ul style="list-style-type: none"> • Сексуално насиље = без пристанка или насилна „вагинална, анална или орална пенетрација сексуалне нарави било којим дијелом тијела или предметом, сексуално поробљавање, изазивање побачаја, озљеђивање с тешким посљедицама које резултира сакаћењем цијелог или било којег дијела сполног органа особе“⁸¹, ⁸²
Ко није укључен?	<ul style="list-style-type: none"> • Лица која нису држављани Републике Хрватске ⁸³ • Лица које у вријеме почињења злочина нису започела поступак пријаве пребивалишта или боравишта у Републици Хрватској ⁸⁴ • Лица која су „правомоћно осуђена због судјеловања у непријатељским војним и паравојним постројбама, односно због угрожавања уставног поретка и сигурности Републике Хрватске“ и која су биле “припадник, помагач или сурадник непријатељских војних и паравојних постројби” ⁸⁵
Врсте репарације	<p>Индивидуална</p> <ul style="list-style-type: none"> • једнократни износ новчане накнаде 100.000-150.000 куна ⁸⁶ • мјесечна новчана накнада од 2500 куна • савјетовање • правна помоћ • медицинска помоћ ⁸⁷ • услуге рехабилитације ⁸⁸ <p>Колективна</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нема

⁸⁰ Global Fund for Women, “Compensation for Croatian Survivors of Sexual Violence in Conflict, 20 Years after the War,” Доступно на: <https://www.globalfundforwomen.org/rosa-croatia/>

⁸¹ Janine Natalya Clark, “In the Margins: Survivors of Wartime Sexual Violence in Croatia and Early Analysis of the New Law,” *Journal of Human Rights Practice*, (2016) 8 (1): 128-147, Oxford University Press. стр. 11. Доступно на: <http://jhrp.oxfordjournals.org/content/early/2016/03/01/jhuman.huv022.full.pdf>

⁸² Ibid.

⁸³ Cyrille Cartier, Croatia's Wartime Rape Law Raises Hope and Doubt, *Women's E-News*, 23.7.2015. Доступно на: <http://womensenews.org/2015/07/croatias-wartime-rape-law-raises-hope-and-doubt/>.

⁸⁴ Ibid

⁸⁵ Ibid

⁸⁶ Види горе фуснота ⁸⁷, стр. 7.

⁸⁷ Зоран Радосављевић, Croatia passes law to compensate war rape victims, *Reuters*, 29.5.2015. Доступно на: <http://uk.reuters.com/article/uk-croatia-rape-idUKKBN00E1M820150529>.

⁸⁸ Канцеларија специјалног представника генералног секретара за сексуално насиље у сукобима (2015.). “Croatia: Bill to Compensate Survivors of Wartime Rape and Addressing the Legacy of Sexual Violence in Conflict”. Саопштење за јавност. 7.4.2015. Доступно на: <http://www.un.org/sexualviolenceinconflict/press-release/croatia-bill-to-compensate-survivors-of-wartime-rape-a-welcome-step-in-addressing-the-legacy-of-sexual-violence-in-conflict/>

Да ли преживјеле сексуалног насиља морају прелазити праг степена инвалидитета?	<ul style="list-style-type: none"> • Не
Износ новчаних бенефиција	<ul style="list-style-type: none"> • Једнократни износ новчане накнаде од 100.000 куна.⁸⁹ • Мјесечна новчана накнада 2500 куна.⁹⁰
Механизам за оцјену захтјева преживјелих	<ul style="list-style-type: none"> • Преживјеле које траже остваривање права испуњавају образац у којем детаљно описују сексуално насиље које су претрпјеле.⁹¹ • Комисија за жртве сексуалног насиља, која има мандат од четири године, задужена је за оцјену достављених података ради доношења одлуке о томе да ли ће потенцијални корисник остварити права.⁹² • Комисију чине сљедећи чланови, који морају бити хрватски држављани са релевантним искуством: <ol style="list-style-type: none"> 1. Један правник и замјеник 2. Један психолог и замјеник 3. Један специјалиста психијатрије и замјеник 4. Један доктор медицине друге специјалности.⁹³ • Потенцијални корисници учествују у поступку оцјене и имају право на саслушање на начин који (а) преферирају и (б) који уважава начело родне осјетљивости.⁹⁴
Рокови или застаре	<ul style="list-style-type: none"> • Није примјењиво
Одредба о заштити приватности	<ul style="list-style-type: none"> • Није примјењиво

⁸⁹ Види горе, фуснота 93.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Види горе, фуснота 87, стр. 8.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid., стр. 7.

⁹⁴ Ibid.

ИЗАЗОВИ У ПОСТУПЦИМА РЕПАРАЦИЈА

Према је прошло двије деценије од завршетка сукоба на подручју Балкана, стварни напредак за преживјеле у погледу израде и спровођења програма репарације остварен је тек у протеклих пет година. Током дводневног сусрета учесници су истакнули неколико континуираних изазова у програмском планирању репарација на подручју Балкана и шире. Ови главни изазови укључују:

- **Недостатак хитности у поступању, ниско на листи приоритета** – У поређењу са другим постконфликтним и иницијативама за обнову, као што је разоружавање, демобилизација и реинтеграција (енг. DDR) и реформа сектора безбједности (енг. SSR), репарације ријетко добивају исти ниво пажње, приоритета или ресурса, унаточ њиховом трансформационом потенцијалу.
- **Родно осјетљиви приступ** – И даље недостају родно осјетљиви приступи у питањима постконфликтних репарација. Репарације за сексуално насиље повезано са сукобима морају бити родно осјетљиве и узимати у обзир различите посљедице, искуства, перспективе и потребе жена и дјевојчица, као и мушкараца и дјечака, који су претрпјели сексуално насиље.
- **Неадекватни капацитети националних институција у области репарација** – Међународне агенције нису у довољној мјери изградиле капацитете и сензибилизовале државне службенике, подстицале прекограничну размјену, нити подржале планирање, спровођење и праћење репарација на Балкану. Многи то сматрају пропуштеном приликом међународне заједнице.
- **Финансирање репарација** – Финансирање новчаних репарација је недовољно, а озбиљна питања о извору финансирања за будуће репарације, нарочито репарације које су казнене природе и усмјерене на појединачне починиоце остају неријешена.
- **Одговорне стране** – На Западном Балкану много се дискутује о томе према којим преживјелима владе имају одговорност за накнаду штете. Закони о репарацијама обично прописују етничку припадност, држављанство или пребивалиште преживјеле или починиоца, и/или мјесто гдје је повреда почињена као критеријуме за стицање права на репарацију. То је препрека за многе који не могу тражити репарацију, јер су задобили повреду изван садашњих граница, или више нису држављани на територији гдје се десио злочин.
- **Стигма** – Стигматизација код многих преживјелих узрокује страх да ће породица и околина „сазнати“ за њихова искуства. То многе онемогућава да се ангажују на заговарању или да отворено говоре о сексуалном насиљу, а камоли властитим искуствима. Дешава се да одбијају затражити помоћ или репарације, уколико морају открити да су преживјеле сексуално насиље, што онемогућава заговарање и тачну процјену броја особа погођених овим видом насиља.
- **Приступ** – Приступ процедурама за остваривање репарација може да буде отежан уколико су те процедуре нејасне или компликоване, нарочито за трауматизоване жене, које страхују од стигматизације и које немају довољно информација које би им омогућиле да схвате компликоване бирократске процедуре. Преживјеле из удаљених и руралних подручја, које уз то брину о својим породицама, немају адекватан превоз и суочавају се са финансијским и емоционалним изазовима, најприје ће имати потешкоће у остваривању приступа.
- **Људски потенцијали** – Дугогодишња борба за правду и приступ бенефицијама може оставити трага на менталном и физичком здрављу преживјелих. Међутим, посљедице могу трпјети и лица која раде у овој области. Професионално сагоријевање и исцрпљивање стручних и оспособљених људи и даље представља изазов који може имати озбиљне посљедице по одрживост већ урађеног посла.
- **Одржавање и јачање замах** – Кључно питање за учеснике било је не само како задржати, већ и ојачати постојећи замах. Конкретно, разговарали су о томе како наставити и повећати политичко заговарање за репарације за преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима у Србији и другим подручјима на којима су се дешавали сукоби на подручју Западног Балкана, гдје тренутно не постоје закони, као и конфликтним подручјима попут Украјине гдје многи заговарају да се репарације планирају већ сад, иако непријатељства још увијек трају.

ВОХ 3

Новац наспрам услуга

Новчане накнаде, било да су једнократне (чак и у значајном износу) или континуиране мјесечне исплате, не могу у потпуности надокнадити штету нанесену кривичним дјелом сексуалног насиља, нити могу отклонити сиромаштво маргинализованих заједница, било оних које су често биле маргинализоване и прије избијања насиља, или оних које су постале маргинализоване услјед насиља. Стога, иако су новчане накнаде од суштинске важности за покривање тренутних и дугорочних потреба преживјелих, свеобухватне услуге, попут здравствене заштите, образовања и стручног образовања, савјетовања, правне помоћи и економског оснаживања, нису ништа мање битне. Услуге помажу да се преживјелима гарантује реинтеграција у друштвени и економски живот њихових заједница. Услуге ће попримити трансформациони потенцијал како за преживјеле, тако и за њихове породице и заједнице, онда када холистички обухвате различите потребе преживјелих, укључујући изградњу вјештина и образовање, здравствену заштиту и психосоцијалну подршку.

На примјер, на Косову су предводници пружања управо овакве врсте холистичке и трансформативне бриге актери из цивилног друштва на чијем челу су жене. Medica Kosova, дио Medica Mondiale, помаже преживјелима од 1999. године када су, непосредно по завршетку рата, почели пружати пријекно потребну здравствену заштиту и психосоцијално савјетовање преживјелима. У 2004. години су проширили активности на успостављање малих група за самопомоћ које би помогле корисницама (већином у руралним подручјима) да стекну пољопривредне вјештине и поновно

успоставе своје животе како би се могле поновно удати (што је од велике важности за жене у тој регији). Medica Kosova је обезбиједила краве и пчеле групама за самопомоћ које су затим заједно радиле на производњи меда, млијека и сира. То је женама омогућило зараду основног прихода, а многе су навеле да је бављење пчеларством и сточарством дјеловало терапеутски и повећало њихове могућности за реинтеграцију у породице и у друштво. Уз то, групе могу да користе помоћ правнице која им помаже у рјешавању правних питања и подржава активности посредовања између жена, њихових породица и судова.

У БиХ, UN Women и UNDP израђују економске пројекте намијењене преживјелима сексуалног насиља повезаног са сукобима, који су прилагођени њиховим потребама, ресурсима и жељама. Ови пројекти повезују преживјеле са постојећим тржиштима, тако да могу имати сталнији извор прихода. Све преживјеле добију неку врсту обуке, зависно од врсте посла којим желе да се баве, а обуке су увијек праћене и радионицама за психосоцијалну помоћ и радну терапију. Најчешће, пословни субјекти које успоставе преживјеле на крају не само да запошљавају многе чланове уже породице преживјеле, већ и омогућавају женама да послују и остварују приход, што је од симболичне важности за њихов статус у породици.

НОВИ НАЧИНИ ПРОМИШЉАЊА РЕПАРАЦИЈА: ПРЕПОРУКЕ ЗА КЉУЧНЕ АКТЕРЕ

Скуп је пружио добру платформу за дискусије о добрим праксама, о дјелотворним и иновативним и новим начинима осмишљавања и осигуравања репарација за преживјеле.

Из дводневне конференције произашло је неколико чврстих препорука специфичних за регион Балкана, које узимају у обзир ратну прошлост, културу некажњивости и раније погрешке. Иако су препоруке везане за контекст сукоба у бившој Југославији, неке научене лекције могу се примијенити на друга окружења, нарочито она гдје су размишљања о најбољим начинима подршке преживјелима сексуалног насиља повезаног са сукобима тек у зачетку.

- Јавно признавање кривичног дјела сексуалног насиља повезаног са сукобима је изузетно важно. Формално јавно извињење којим се признаје одговорност треба да буде дио било каквих програма репарација.

- Елиминација стигме и повећање свијести о доступним рјешењима за потраживање обештећења и добивање подршке је од суштинске важности.

- Разумијевање и третирање различитих димензија трауме је кључно.

- Главно је слушати пружаоце услуга који су радили директно са преживјелима. Они имају искуство и креативна рјешења за интеракцију са преживјелима у сигурним и подстицајним окружењима и у јединственој су позицији да изграде емотивне везе и повјерење са преживјелима који настају много прије дискусија о програмима репарација.

- Владе и НВО морају да сарађују како би пружили услуге преживјелима и помогли оздрављењу заједница.

- У фокусу репарација су преживјеле. Иако ОЦД и други раде са преживјелима и баве се заговарањем у њихово име, саме преживјеле морају увијек имати приоритет у разматрањима и не смију бити на маргинама.

- Важно је прихватити и подржати алтернативна рјешења за институционалне облике правде (нпр. женски суд), како би се преживјелима омогућио избор свог будућег пута.

- Преживјеле морају бити укључене у планирање своје будућности, а не само разговор о прошлости. Многе преживјеле навеле су да их фрустрира чињеница да је њихово учешће ограничено само на искуства из прошлости.

Поред горе наведених препорука, дате су и конкретније и детаљније препоруке свим практичарима и креаторима политика који се баве сексуалним насиљем повезаним са сукобима:

Приликом осмишљавања родно осјетљивих програма репарације и израде родно одговорних закона:

- Владе морају бити посвећене усвајању закона о репарацијама и гаранцијама њиховог спровођења, без обзира на било какве негативне реакције јавности.

- Како истичу двије револуционарне судске пресуде у Босни и Херцеговини из 2015. године, поред кривичног и/или парничног поступка од кључне важности су репарације путем административних одлука. У многим случајевима преживјеле не знају идентитет починиоца или починилаца кривичних дјела над њима. Репарације путем административних одлука поступак издвајају из кривично-правног и грађанско-правног система, при чему и даље пружају прилику преживјелима за обештећење.
- Комисије које одлучују о статусу преживјелих, попут оних у Хрватској, БиХ и на Косову, треба да буду састављене од стручних радника, укључујући докторе медицине и специјалисте за ментално здравље, представнике цивилног друштва, правне стручњаке или специјализоване владине службенике.
- Закони треба да говоре о преживјелима сексуалног насиља повезаног са сукобима, а не о жртвама или лицима са инвалидитетом.
- Репарације су право и треба да буду одмјераване према ставовима појединачних преживјелих или заједница, а не да буду предмет субјективне процјене оштећења или тежине кривичног дјела.
- Програми репарација треба да финансирају репарације на иновативне начине који не зависе од платежне способности починиоца. Иако програми репарација могу бити подржани кроз међународно финансирање (зајмови и донације), локалне власти такође треба да снесу дио финансијске одговорности и преузму те одговорности у средњорочној или дугорочној перспективи.
- Лица која планирају програме репарације треба да настоје да осигурају шеме репарација које изграђују друштвену кохезију и не доводе до нових подјела у заједницама између корисника и оних који то нису.
- Није довољно само донијети законе о репарацијама. Умјесто тога потребна је правна реформа која ће се фокусирати на везане подзаконске акте, који могу прописивати кораке за потпуно, правно спровођење репарација, укључујући рокове и мјерила.
- Даби се ублажила могућа политизација репарација и спријечила даља трауматизација и стигматизација преживјелих, начело bona fide би се могло усвојити у репарацијама путем административних одлука. Захтјеви по начелу bona fide такође стављају

већу одговорност на комисију за оцјену захтјева и наглашавају важност састава дате комисије, која треба да окупља стручни кадар из области права и психологије, а не политички подобне кандидате.

- Важно је обратити пажњу на медије и укључити их у раној фази, како би се објаснили програми репарације и осигурало да медији не шире погрешне информације које могу да доведу до напетости и додатне стигме у друштву.

Дестигматизација сексуалног насиља повезаног са сукобима у заједницама:

- Радити са дјецом и родитељима преживјелих у борби против растуће стигматизације преживјелих која може довести до острацизма и изопштавања преживјелих из њихових породица. Подршка породице је кључна да би преживјеле превазишле страх, стид и трауму.
- Радити са старијим женама и мушкарцима у заједницама, посебно због тога што они могу ненамјерно изазвати преношење стигматизације на млађе генерације, на примјер противљењем браковима њихове дјеце са члановима породица преживјелих сексуалног насиља повезаног са сукобима.
- Укључити вјерске вође који могу покренути разговор о сексуалном насиљу и осудити дискриминацију и стигматизацију преживјелих.
- Користити иновативне начине за борбу против стигматизације и стида, укључујући терапеутско бављење умјетношћу, позориште и мултимедијалне изложбе.
- Обратити пажњу на изражавање. На примјер, не користити ријечи које могу обезвриједити жене као „оштећене“ или „с грешком“ и на тај начин подржавати патријархалне стереотипе о женама и њиховим тијелима.
- Вишеструке идентитете својствене свакој особи треба препознати. Преживјеле нису хомогена група. Када се преживјеле идентификују само кроз сексуално насиље које су претрпјеле, њихови други идентитети се бришу и онемогућује им се да се опораве и превазиђу своју трауму и стигматизацију.

Ангажовање цивилног друштва, укључујући

Здравствене раднике, медије итд:

- Поддржати женске организације и локалне организације у заједници које предводе одговор на сексуално насиље повезано са сукобима, вјештинама, опремом, приликама за заговарање и финансирањем. Заговарати финансирање цивилног друштва које није краткорочно и усмјерено на пројекте, већ обезбјеђује подршку основним активностима и дјеловању ових организација.
- Осигурати да организације цивилног друштва имају потребан приступ, обуку и канале за размјену информација, укључујући размјену са Међународним кривичним судом и другим главним међународним правним механизмима, за праћење и извјештавање о сексуалном насиљу повезаном са сукобима.
- Учесници конференције дошли су и са Кипра, из Турске и Украјине, гдје су сукоби још у току или програми репарације још увијек нису осмишљени. Нагласили су да је за успех репарација потребно да њихове владе, локални и међународни актери у потпуности познају стање на терену у погледу сексуалног насиља повезаног са сукобима. Владе стога морају партнерски сарађивати са локалним пружаоцима услуга, како би се утврдили и документовали размјери сексуалног насиља, трендови, циљеви и утицај, с циљем започињања планирања њиховог одговора.

Поновно успостављање самосталног дјеловања преживјелих:

- Власти, цивилно друштво, истраживачи и представници међународних организација треба да обрате пажњу на то да укључе преживјеле као једнаке учеснике, да их саслушају и да заједно с њима осмисле интервенције. Један од начина за успостављање међусобно корисних односа је кроз пружање подршке или услуга, као што су wellness сесије за управљање стресом.
- Преживјеле треба укључити у осмишљавање, планирање, спровођење и евалуацију репарација и других интервенција усмјерених на њих, али исто тако треба уложити напоре да се омогући боља повезаност

и међусобно обогаћивање између група преживјелих, женских организација и других релевантних организација за подршку развоју улога преживјелих као носилаца промјене. Треба им дати прилику да се укључе у интервенције и активности које су усмјерене на њихову будућност и развој њихове заједнице.

- У раду са преживјелима, треба дати приоритет њиховој сигурности и приватности. Развојни актери, истраживачи, међународне агенције и друге организације треба да омогуће обустављање неких захтјева (на примјер, тражење списка имена, адреса и/или других идентификујућих информација од учесника или присутних на догађајима који треба да обухвате или говоре о преживјелима сексуалног насиља повезаног са сукобима), да би се обезбиједила сигурност и интегритет преживјелих.⁹⁵

Рјешавање вишеструких потреба преживјелих:

- Репарација преживјелима и њиховим породицама треба да омогући приступачне, бесплатне или цјеновно повољне, високо квалитетне и осјетљиве услуге здравствене заштите и психосоцијалне подршке, као и друге услуге попут чувања дјете и превоза, како би превазишли трауму и тјелесне посљедице сексуалног насиља повезаног са сукобима, нарочито због тога што преживјеле старе, са протеклом преко двадесет година од завршетка ратова.
- Преживјеле треба оснажити да привређују, кроз стручно образовање, укључујући образовање кроз менторство, приступ микрокредитирању, подршку успостављању и придруживању пословним мрежама.
- Међународни развојни актери могу помоћи у обезбјеђивању инфраструктуре за дјелотворно пружање услуга репарације и укључити преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима у осмишљавање и provedбу активности рехабилитације/обнове.
- Глобално гледано, сукоби данашњице су довели до највећег броја расељених људи у историји. Стога репарације морају бити осмишљене тако да садрже посебне

⁹⁵ На примјер, организатори догађаја треба да воде рачуна да сви пружаоци услуга или други који могу имати приступ преживјелима, као што су преводиоци, модератори и други пружаоци услуга на локацији, потпишу уговоре о чувању повјерљивости. Постоји бар један примјер да су преживјеле саме тражиле бјанко примјерке ових уговора о чувању повјерљивости, како би их користиле у другим приликама.

елементе за интерно расељена лица, избјеглице и повратнике, укључујући покривање неопходних трошкова за пресељење или повратак и програме интеграције или реинтеграције.

- Учесници из земаља изван Балкана такође су енергично заговарали препоруку владама да репарације могу бити не само материјалне, већ и симболичне. Симболичне репарације, као што су јавна или извињења високо позиционираних службеника и признања могу бити кључна за национални процес постконфликтног оздрављења и такође придати дужну пажњу преживјелима.
- Репарације не треба комбиновати или подводити под шеме социјалне заштите, јер системи социјалне заштите и помоћи могу бити исполитизовани и претрпјети драстичне промјене у политичком процесу и измјенама владајућих структура. Поред тога, повезивање репарација са програмима социјалне заштите може обезвриједити преживјеле свдећи их на пасивне жртве којима треба милостиња, умјесто да буду активни учесници који примају обештећење за повреде које су им нанесене.

Осмишљавање регионалних приступа:

- Осигурати да сви преживјели сексуалног и родно заснованог насиља током ратова на Западном Балкану имају приступ репарацијама, без обзира на њихово држављанство, пребивалиште и мјесто гдје су се десили злочини којима су свједочили, а државе региона треба да координирају законе и политике.
- Успоставити регионални фонд за репарације, како би се осигурало да сви преживјели, без обзира на то гдје се десио злочин, односно њихово тренутно или раније држављанство, уживају право на репарације. Подићи свијест о постојећим узајамним фондовима које подржава УН.
- Многи учесници су говорили о вриједности размјене искустава у рјешавању проблема сексуалног насиља повезаног са сукобима у различитим државама. Предложили су да владе и регионалне организације омогуће регионалну и

трансационалну размјену, с циљем подстицања креативног размишљања и учења о добрим праксама, како би се осмислили и провели програми трансформационих репарација.

Успостављање базе доказа за правду:

- Владе и други актери морају схватити важност прикупљања информација и доказа од најранијих фаза сукоба. Стога би владе, локални и међународни актери требало да подигну свијест међу снагама првог одговора и пружаоцима услуга, укључујући полицију, здравствене раднике који се баве заштитом тјелесног и менталног здравља и друге о сексуалном насиљу повезаном са сукобима и важности евидентирања повреда.
- Учесници су примијетили да је кључно и за локалне НВО и за међународне агенције да подстакну националне владе на брзо дјеловање у одговору на тренутне наводе о сексуалном злостављању, као и захтјеве за обештећење. Уз то, актери из цивилног друштва код парламентарца и доносилаца одлука морају заговарати усвајање правних механизма за поступање са случајевима сексуалног насиља повезаног са сукобима. Уколико не постоји политичка воља за рјешавање проблема сексуалног насиља повезаног са сукобима, требало би прикупити доказе и документацију и послати их регионалним или међународним судским тијелима, као што је Међународни кривични суд или Европски суд за људска права.

ЗАКЉУЧАК

Дејтонски мировни споразум потписан је тек неколико мјесеци након што се цијели свијет удружио у подршку и признавању кључне улоге жена у очувању мира, што је формализовано доношењем Резолуције 1325 Савјета безбједности УН. Међутим, жене уопште нису биле заступљене у преговорима, а иста ситуација се поновила у каснијим разговорима српске и косовске стране прије него што је Косово једнострано прогласило независност 2008. године. Одсуство потреба и гласова жена има своје посљедице и данас. Радило се о очигледно пропуштеној прилици, за коју су преживјеле сексуалног насиља повезаног са сукобима скупо платиле.

У годинама које су услиједиле, појединци, актери цивилног друштва, владе и међународне институције су наставиле радити, понекад заједно, а понекад и супротстављено, у збрињавању, пружању услуга и остваривању правде за преживјеле сексуалног насиља. Након двадесет година, остварен је одређени напредак, али је потребно урадити много више на личном нивоу, као и нивоу заједница, држава и регија, да би се остварило право на репарацију многих преживјелих у цијелом региону. Учесници са цијелог Балкана, као и других регија, увијек су се изнова враћали на огромну потребу хитног успостављања механизма репарације који су трансформативни и који препознају оснаживање жена и родну равноправност као највећи потенцијал за одрживи мир и једнак развој.

Видјели смо да је у хаосу, болу и уништењу које прати сукоб, врло тешко поставити темеље за оздрављење друштва. Актери

из владиног сектора можда немају вољу за преузимање иницијативе и размишљања које се на заустављају само на обнови физичке инфраструктуре; цивилно друштво и организације у заједници могу бити затрпане услијед повећане потражње њихових услуга, а појединци су често превише фокусирани на пуко преживљавање. Све ово нимало не олакшава планирање репарација унапријед, а нарочито не трансформативних репарација.

На подручју Западног Балкана постоји широко знање о томе колико је времена и труда потребно да се превазиђу вишеструке димензије трауме. То знање и искуство је сада потребно у другим дијеловима свијета и постоји нада да ће кроз напоре и дискусије учесника ове конференције други учити из грешака и успјеха у овом региону, док буду радили на поновном успостављању нормалног живота за преживјеле сукоба на властитим територијама.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Секретаријат Amnesty International-а (2009.). Босна и Херцеговина: „Чија правда?“ Жене Босне и Херцеговине још чекају“. Доступно на: <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR63/006/2009/en/>.
- Bartlett, William (2013.). Анализа недостатака у области политика социјалне заштите и инклузије у Босни и Херцеговини, UNICEF. Доступно на: <http://www.unicef.org/bih/GAPanalysis-1.pdf>.
- Cartier, Cyrille (2015.). Croatia's Wartime Rape Law Raises Hope and Doubt. Women's E-News, 23. јули. Доступно на: <http://womensenews.org/2015/07/croatias-wartime-rape-law-raises-hope-and-doubt/>.
- Clark, Janine Natalya (2016.). In from the Margins: Survivors of Wartime Sexual Violence in Croatia and an Early Analysis of the New Law. Journal of Human Rights Practice. (2016.) 8 (1): 128-147, Oxford University Press. Доступно на: <http://jhrp.oxfordjournals.org/content/early/2016/03/01/jhuman.huv022.full.pdf>.
- Гајин, Саша, ур. (2015). Модел закона о правима цивилних жртава повреда људских права у оружаним сукобима и у вези са оружаним сукобима у периоду од 1991. до 2001. Доступно на: https://issuu.com/dhrpraxis/docs/model_law_of_the_rights_of_civilian.
- Global Fund for Women. Compensation for Croatian Survivors of Sexual Violence in Conflict, 20 Years after the War. Доступно на: <https://www.globalfundforwomen.org/rosa-croatia/>
- Фонд за хуманитарно право (2004.). Административне репарације у Србији - анализа постојећег законског оквира. Доступно на: http://www.hlcrdc.org/wpcontent/uploads/2014/03/Administrative_reparations_in_Serbia_an_analysis_of_the_existing_legal_framework.pdf.
- Фонд за хуманитарно право, (2014/2015.). Право жртава на репарације у Србији и стандарди Европског суда за људска права. Доступно на: http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2016/01/Izvestaj_o_reparacijama_2014_eng_FF.pdf
- Међународна комисија за нестале особе, Институт за тражење несталих Босне и Херцеговине, Центар за слободан приступ информацијама (2007.). Водич за цивилне жртве рата: како остварити право на заштиту као цивилна жртва рата у Републици Српској. Доступно на: <http://www.icmp.int/wp-content/uploads/2014/08/guidebook-wictim-of-war-rs.pdf>.
- Међународни центар за транзициону правду. Шта је транзициона правда? Доступно на: <https://www.ictj.org/about/transitional-justice>
- Малкић, А. и Теа Хаџиристић (2016.). Интерсекцијске неједнакости у социјалној заштити у Босни и Херцеговини: Резултати емпиријске студије. Центар за друштвена истраживања АНАЛИТИКА. Доступно на: http://www.analitika.ba/sites/default/files/inequality_eng_-_izvjestaj_2403.pdf.
- Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије – помоћ жртвама (2015). Саопштење. 1. децембар. Доступно на: <http://www.apminebanconvention.org/fileadmin/APMBC/MSP/14MSP/day3/02b-VICTIM-ASSISTANCE-Serbia.pdf>.
- Канцеларија високог комесара за људска права (2005.). Основни принципи и смјернице за остваривање права на правни лијек и репарације жртава тешких кршења међународног права за заштиту људских права и озбиљних кршења међународног хуманитарног права. Доступно на: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx>
- Канцеларија високог комесара за људска права (2011.). Међународна правна заштита људских права у оружаном сукобу. Доступно на: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict.pdf
- Канцеларија високог комесара за људска права (2014.). Смјернице генералног секретара:

Репарације за сексуално насиље повезано са сукобима, јуни. Доступно на: <http://www.ohchr.org/Documents/Press/GuidanceNoteReparationsJune-2014.pdf>

Канцеларија специјалног представника Генералног секретара за сексуално насиље у сукобима (2015.). Croatia: Bill to Compensate Survivors of Wartime Rape a Welcome Step in Addressing the Legacy of Sexual Violence in Conflict. Саопштење за медије, 7. април. Доступно на: <http://www.un.org/sexualviolenceinconflict/press-release/croatia-bill-to-compensate-survivors-of-wartime-rape-a-welcome-step-in-addressing-the-legacy-of-sexual-violence-in-conflict/>

Радосављевић, Зоран (2015.). Croatia passes law to compensate war rape victims. Reuters, 29. мај. Доступно на: <http://uk.reuters.com/article/uk-croatia-rape-idUKKBN0OE1M820150529>.

Уједињене нације (2014). Извјештај специјалног извјестиоца о промоцији истине, правде, репарације и гаранције о непонављању, октобар. Доступно на: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/564/67/PDF/N1456467.pdf?OpenElement>

Уједињене нације (2015.). Извјештај Савјетодавне групе експерата за 2015. годину, Преглед УН-ове архитектуре за изградњу мира. Доступно на: <http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/150630%20Report%20of%20the%20AGE%20on%20the%202015%20Peacebuilding%20Review%20FINAL.pdf>

Уједињене нације (2016.). Извјештај Генералног секретара о сексуалном насиљу повезаном са сукобима. 20. април. Доступно на: https://unama.unmissions.org/sites/default/files/20042016_report_of_the_secretary-general_on_conflict-related_sexual_violence.pdf

Развојни програм Уједињених нација (2013.). Процјена броја жртава сексуалног насиља тијekom Домовинског рата на подручју Републике Хрватске и оптимални облици обештећења и подршке жртвама. Загреб. Доступно на:

<http://www.hr.undp.org/content/dam/croatia/docs/Research%20and%20publications/socialinclusion/UNDP-HR-SEXUAL%20-VIOLENCE%20-IN%20-CONFLICT-RESEARCH-ENG-2014.pdf>

UN Women (2016.). Reparations soon for conflict-related sexual violence survivors in Kosovo. 15. март. Доступно на: <http://eca.unwomen.org/en/news/stories/2016/03/kosovo--new-regulation-sexual-violence>.

УН ВОМЕН ЈЕ ОРГАНИЗАЦИЈА УН-А
ПОСВЕЧЕНА РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА И
ОСНАЖИВАЊУ ЖЕНА. ГЛОБАЛНИ ЛИДЕР
ЗА ЖЕНЕ И ДЈЕВОЈКЕ, УН ВОМЕН ЈЕ
ОСНОВАН СА ЦИЉЕМ ДА УБРЗА НАПРЕДАК
У ИСПУЊАВАЊУ ЊИХОВИХ ПОТРЕБА
ШИРОМ СВИЈЕТА.

УН Вомен подржава државе чланице УН-а у њиховом постављању глобалних стандарда за постизање родне равноправности, и ради са владама и цивилним друштвом на осмишљавању закона, политика, програма и услуга које су потребне за спровођење ових стандарда. Подржава равноправно учешће жена у свим аспектима живота, са фокусом на пет приоритетних области; повећање женског лидерства и учешћа; заустављање насиља над женама; ангажовање жена у свим аспектима мира и процесима сигурности; побољшање економског оснаживања жена; и постављане равноправности полова у средиште планирања националног развоја и буџета. УН Вомен такође координира и унапређује рад УН система у унапређењу родне равноправности.

UN Women уред на Косову

Ул. Huzri Talla 26/1

10000 Приштина

Косово

Tel: +381 38 554 645

www.unwomen.org

www.facebook.com/unwomen

www.twitter.com/un_women